

ประวัติ

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

ประวัติ วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

พระเทพสุวรรณมุนี
วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร
รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

ประวัติ
วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

ที่ระลึก

ในมหามงคลสมัยวันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

พระราชสุธรรมาภรณ์

(ประสิทธิ์ วรปญฺโญ ป.ธ.๖)

เจ้าอาวาส วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ

ที่

พระเทพสุวรรณมุนี

คำปรารภ

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า องค์เอกอัครศาสนูปถัมภกผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์พระเถรานุเถระ ผู้รับภาระธุระพระพุทธศาสนาเป็นคุณ เป็นประโยชน์ ทั้งฝ่ายพุทธจักรและราชอาณาจักรตามพระราชประเพณีที่ได้ทรงปฏิบัติเป็นลำดับมา

ในอภิลักขิตสมัยอันเป็นมงคลนี้ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชสุธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ และรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นเทพมีราชทินนามว่า

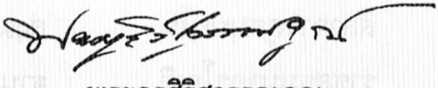
พระเทพสุวรรณมุนี ศีลสมาจารโสภณ วิมลศาสนกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

ในการนี้คณะสงฆ์และคณะอุบาสกอุบาสิกาวัดทองธรรมชาติ มีความปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ในครั้งนี้ จึงพร้อมใจกันถวายความเคารพสักการะ โดยจัดพิธีต้อนรับ ณ พระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ ตามประเพณีนิยมที่ได้ปฏิบัติมา พระเดชพระคุณฯ นั้นเป็นพระเถระผู้เป็นที่เคารพยิ่งของทางคณะสงฆ์ และอุบาสกอุบาสิกา ทั้งนี้เป็นเพราะพระเดชพระคุณฯ เป็นพระเถระผู้มีความตั้งใจจริงในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่กิจการคณะสงฆ์ ทั้งในด้านการพัฒนาถาวรวัตถุและ

การศึกษาของพระภิกษุสามเณรอีกทั้งยังปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในระเบียบแบบแผนที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อพระมงคลทิพยมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ ได้วางไว้ทุกประการ

เพื่อเป็นการแสดงมุทิตาสักการะแด่พระเดชพระคุณฯ ในครั้งนี้ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ **ประวัติวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร** ขึ้นมาเพื่อเป็นธรรมบรรณาการแก่บรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนผู้มี ความเคารพนับถือที่มาร่วมแสดงมุทิตาจิตในมงคลกาลนี้

ดังนั้น คณะศิษยานุศิษย์และอุบาสกอุบาสิกาขออนุโมทนาขอบคุณกับกุศลเจตนาของพระมหาสมยศ สุทฺธิสิริ พระมหาพัฒนา สุวฑฺฒโน พระมหาบุญลิตร คุมฺภีรปญฺโญ สามเณรทองอินทร์ ย่อมใจ พร้อมคณะที่ช่วยในการรวบรวมพร้อมทั้งพิมพ์ต้นฉบับ อีกทั้งคณะสงฆ์พร้อมคณะอุบาสกอุบาสิกาวัดสุวรรณ และคุณโยมสนอง เตชะภาณุรักษ์ ที่สนับสนุนทุนในการพิมพ์ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

พระครูสิริสุวรรณคุณ

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

ในนามคณะศิษยานุศิษย์และอุบาสกอุบาสิกา

เทวสุวณฺณมุนิภิถุติคาถา

ปัฐยาวัตร

โย หิ เสฏฺโฐ มหาเถโร	วรปญฺโญติ วิสฺสุโต
มหายโส มหาปุญฺโญ	โหติ ปณฺฑิตชาติโย
สงฺเขปโต อิทานิสฺส	วณฺณยิสฺสามิ อายตึ
คิหิกาเล หิ โส ชาโต	รมเม ราชปุเรกโก
มาตาทีนํ ปิโย ปุตฺโต	ปสิทฺโธติ สุวิสฺสุโต
ลทฺธูปสมฺปโท สฺเวตฺถ	สมวีสติวสฺสิโก
วรปญฺโญติ ปญฺญาโต	ชินธมฺมสมาหิโต
สุธมฺมธีรคุโณติ	อาโทธ ธุรคาหโก
นวเมน มหารญฺญา	สุทินฺนนามโก อหุ
ตโต คมฺภีรปญฺโญ ส	จตุพฺรหฺมวิหาริโก
สุวณฺณธมฺมชาตีติ	นามิการามวาสิโก
สีลาจารสุสมฺปนฺโน	สงฺฆาธิปตินายโก
ราชสุธมฺมาภรโณติ	ฐานนฺตเร วเรนิธ
นวเมน นรินฺเทน	สุปติฏฺฐาปิโต อหุ
ยทา ธนฺวาคมฺสฺเสว	ทินํ โหตีธ ปญฺจมํ
ปรมินฺทมหารญฺโญ	ปสูติกาลสมฺมตํ
ตทา ปุน มหาเถโร	ปริสมฺปุณฺณปุญฺญโก
เทวสุวณฺณมุนีติ	โส โหติ ทินฺนนามโก ฯ

อุเปนทรวิเชียร

ปสิทฺธปุญฺโญ ส อุฬารจิตฺโต
ปสาทนีโย จภิปูชนีโย
ปชาย ธมฺมีกถิโก จ นิจฺจํ
ปติฏฺฐเสฏฺโฐ ปริสุทฺธสีโล
สุสํวุโต เตปิฏกตฺถธารี
สุเมธโส เถรวโร สุทนฺโต
สุตฺฏฺฐจิตฺโต สุขุโม สุสนฺโต
สุมานิโต โหติ สมาหิตตฺโต ฯ

วสันตดิลก

โส สงฺฆกิจฺจปสุโต ชินสาสนสฺส
สนฺติญฺจ อิจฺฉติ ฐิติญฺจ วิรุฬฺหิวุฑฺฒึ
สงฺฆาภิปาลนปสาสนนีติพฺยตฺโต
สพฺพตฺถ ตาทิสวิธึ ยตินํ วิเนติ
สาธู จ ทุคฺคตคิหีธ ยตี จ เย เต
สิกฺขานุโยคครุกา สุวจา จ โหนฺติ
โส เมตฺติโก จ กรุณาพหุโล จ เตสํ
สิกฺขุปฺปถมฺภนมนุกฺกมโต กโรติ ฯ

ปัฐวัตร

สุภมงฺคลวาเร หิ　　　รตนตฺตยเตชสา
ส เทวสุวณฺณมุนิ　　　ทีฆายุโก สุวณฺณิโก
สุขี มหพฺพโล โหตุ　　　อเวโร จากุโตภโย
สุวิโรจตุ อทฺธานํ　　　สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเนติ ฯ

สุวณฺณธมฺมชาติอาราเม นิวสนฺเตน
มหากุเลน เจว สุทฺธิสิรินา จ หิตกฺกเรน จ
รจิตายํ ตํ อภิปูชิตุํ ฯ

ประวัติ พระเทพสุวรรณมุนี

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

ชื่อ	**พระเทพสุวรรณมุนี** ฉายา **วรปญฺโญ** อายุ **๗๘** พรรษา **๕๖ น.ธ.เอก ป.ธ.๖** วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร **ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร**
สถานะเดิม	ชื่อ **ประสิทธิ์** นามสกุล **ปรางค์ทอง** เกิดวัน ๔ ฯ ๕ ค่ำ ปีกุน วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ บิดานายหงษ์ มารดานางพร้อม ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
บรรพชา	วัน ๑ ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ วัดทองเพลง ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี **เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุทธสรมหาเถร)** วัดอนงคาราม ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์
อุปสมบท	วัน ๒ ฯ ๗ ค่ำ ปีวอก วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ณ พัทธสีมา วัดปากท่อ ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี **พระราชธรรมเสนานี (สุภทฺทเถร) เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี** วัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี **เป็นพระอุปัชฌาย์**

พระครูสุวรรณสิกขกิจ (สุวณฺณโชโต) วัดทองเพลง ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี **เป็นพระกรรมวาจาจารย์**

พระพิบูลธรรมเวที (พุทฺธสรเถร) เจ้าคณะอำเภอปากท่อ วัดปากท่อ ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี **เป็นพระอนุสาวนาจารย์**

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๗๔ สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนประชาบาล วัดปากท่อ ตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๘ สอบได้ น.ธ. เอก สำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๘ สอบได้ ป.ธ. ๖ สำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นกรรมการสภาบริหารคณะสงฆ์จังหวัดธนบุรี แผนกปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบลราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นเจ้าคณะตำบลราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดทองเพลง อำเภอคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดทุ่งครุ อำเภอราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้เป็นผู้ปฏิบัติการ แทนเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ เนื่องจากเจ้าอาวาสชราภาพ

พ.ศ. ๒๕๒๑ หลังจากได้เปลี่ยนอำเภอเป็นเขตแล้ว ได้รับแต่งตั้ง เป็นเจ้าคณะเขตราษฎร์บูรณะ และรักษาการแทน เจ้าคณะเขตคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสารอด เขตราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นผู้ดำเนินการติดต่อขออนุญาตสร้างวัดหลวงพ่อโอภาสี ในเขตราษฎร์บูรณะ ตามพระราชกระแส

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ดำเนินการขออนุญาตตั้งวัดหลวงพ่อโอภาสี ให้เป็นวัดโดยสมบูรณ์ ซึ่งเดิมเป็นที่พักสงฆ์มานานประมาณ ๔๐ ปีเศษ มหาเถรสมาคมมีมติให้เป็นวัด ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้มีชื่อวัดว่า **"วัดหลวงพ่อโอภาสี"** ได้ดำเนินการให้มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสเป็นรูปแรก และจัดระเบียบการปกครองในวัดโดยเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะเขตคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับแต่งตั้งปรับเปลี่ยนเป็นเจ้าคณะเขตคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง **รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร**

สมณศักดิ์ **พ.ศ.๒๕๐๑** ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร **ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก ที่พระครูธรรมานุศาสก์**

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร **ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นพิเศษ ในราชทินนามเดิม**

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระสุธรรมธีรคุณ**

พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น **พระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชสุธรรมาภรณ์ สุนทรธรรมานุสิฐ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ **เป็นพระราชาคณะ ชั้นเทพที่ พระเทพสุวรรณมุนี ศีลสมาจารโสภณ วิมลศาสนกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

สารบัญ

หน้า

ประวัติ

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

แขวงคลองสาน เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

ความเบื้องต้น

ตำนานการสร้างพระอารามหลวงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ว่า เมื่อสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เป็นแต่สมมติวัดราษฎรที่มีอยู่ก่อนแล้วขึ้นเป็นพระอารามหลวง ไม่ทันได้ปรับปรุงปฏิสังขรณ์อย่างไร ชื่อวัดก็คงอยู่อย่างเดิม เช่น วัดโพ (วัดพระเชตุพน) วัดสลัก (วัดมหาธาตุ) เป็นต้น เพราะต้องทรงรวบรวมราชอาณาจักรและทำการศึกสงครามอยู่แทบตลอดสมัยกรุงธนบุรี เมื่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว จึงทรงสร้างพระอารามหลวงสำหรับพระมหานครขึ้น โดยสร้างวัดซึ่งสมมติไว้เมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น และขนานนามวัดใหญ่ ๆ ให้สมกับเป็นพระอารามหลวงของราชธานี ที่ทรงสร้างขึ้นใหม่ทีเดียว ในรัชกาลที่ ๑ มี ๒ วัด คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กับ วัดสุทัศน์เทพวราราม ในรัชกาลที่ ๒ ทรงสร้างวัดที่มีอยู่แล้วต่อมา ไม่ได้ทรงสร้างขึ้นใหม่ ถึงรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงสร้างขึ้นใหม่ ๓ วัด คือ วัดเฉลิมพระเกียรติ

วัดเทพธิดาราม วัดราชนัดดาราม นอกนั้นเป็นแต่ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่าทั้งนั้น

ลักษณะการสร้างพระอารามหลวงนั้น บางทีจะมีประเพณีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างเป็นของพระองค์เองสถาน ๑ ทรงสร้างพระราชทานให้เป็นเกียรติยศแก่ผู้อื่นสถาน ๑ และทรงรับวัดที่ผู้อื่นสร้างเป็นพระอารามหลวงอีกสถาน ๑ เพราะพระอารามหลวงผิดกับวัดราษฎร ในข้อสำคัญที่พระอารามหลวงนั้นอยู่ในความอุปถัมภ์บำรุงของรัฐบาลเสมอไป เจ้าอาวาสต้องได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรบ้าง พระราชาคณะบ้าง มีเกียรติยศยิ่งกว่าเจ้าอาวาสวัดราษฎรทั้งหลาย

ประเพณีการสร้างวัด ๓ สถานนั้น มีในกรุงรัตนโกสินทร์นี้มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ แต่วัดที่ผู้อื่นสร้างถวายในสถานสุดท้ายนั้น มีแต่วัดที่เจ้านายทรงสร้างขึ้นถวายเป็นพื้น ครั้นถึง รัชกาลที่ ๓ โภคสมบัติบริบูรณ์ขึ้น ผู้มีทรัพย์ถึงฐานะเศรษฐีมีมากขึ้น พากันเลื่อมใสสร้างวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุดหนุน จึงเป็นมูลเหตุให้กล่าวกันว่า "ใครใจบุญชอบสร้าง วัดวาอาราม ก็เป็นคนโปรด" แต่การที่ทรงเป็นพระราชธุระมากในการสร้างวัดก็ดี หรือที่ทรงอุดหนุนให้สร้างก็ดี มิใช่แต่เฉพาะในกรุงเทพฯ อย่างเดียวเท่านั้น แม้ในต่างจังหวัดก็ทรงอุดหนุนเช่นเดียวกันด้วยมุ่งพระราชหฤทัยจำนงจะทำนุบำรุงจรรยาของชาวพระนคร และราษฎรทั่วไปด้วย เป็นรัฏฐาภิปาลโนบายข้อสำคัญ เพราะการศึกษาของประชาชนทั้งจรรยา และวิชาความรู้สมัยนั้น ต้องอาศัยวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เป็นครูบาอาจารย์ บำรุงวัดก็เท่ากับบำรุงการศึกษาของประเทศนั่นเอง

พระอารามหลวงนั้น แบ่งออกเป็นวัดชั้นเอก มี ๒ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร และราชวรวิหาร วัดชั้นโท มี ๔ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร วรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และ วรวิหาร วัดชั้นตรี มี ๓ ชนิด คือ ราชวรวิหาร วรวิหาร และสามัญ ตามสมควรแก่พระอารามใหญ่เล็ก หรือทรงความสำคัญมากน้อยต่าง ๆ กัน

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เป็นวัดราษฎรที่เจ้านายทรงปฏิสังขรณ์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสังขรณ์แล้วทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง มีความเป็นมาอันกล่าวได้ยาก เนื่องด้วยหลักฐานทางเอกสารยังหาไม่ได้

ประวัติวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

ชั้นและที่ตั้งของวัด

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เยื้องฝั่งลำน้ำกับวัดปทุมคงคา (วัดสำเพ็ง) เลขที่ ๑๔๑ ถนนสมเด็จเจ้าพระยา แขวงคลองสาน เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

เขตวัด

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร มีเนื้อที่ ๑๖ ไร่ ๑ งาน ๑๖.๕ ตารางวา ที่ดินบริเวณวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ เส้น ๑๓ วาเศษ ยาว ๑๑ เส้นเศษ ปลายด้านทิศตะวันตก ด้านข้างพระวิหาร หักมุมย่อเล็กลง

อาณาเขตของวัดมีดังนี้

ทิศเหนือ	จด	คูน้ำ และถนนท่าดินแดง
ทิศใต้	จด	ถนนเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จด	คลอง และแม่น้ำเจ้าพระยา
ทิศตะวันตก	จด	ถนนสมเด็จเจ้าพระยา

ความเป็นมาและการปฏิสังขรณ์

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เดิมเป็นวัดราษฎร์ และเป็นวัดโบราณ ซึ่งไม่ปรากฏว่าสร้างมาแต่สมัยใด และใครเป็นผู้สร้าง เรียกกันว่า วัดทองบน

เนื่องจากมีวัดทองตั้งอยู่ใกล้กัน ๒ วัด วัดนี้อยู่เหนือน้ำ จึงเรียกว่า วัดทองบน ส่วนวัดที่อยู่ท้ายน้ำ เรียกว่า วัดทองล่าง (ปัจจุบัน คือ วัดทองนพคุณ) สันนิษฐานกันว่า วัดทองธรรมชาติ อาจสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา มีตำนานเล่ากันต่อ ๆ มาว่า เดิมเป็นวัดขนาดเล็ก มีอุโบสถ ฝาไม้ธรรมดา ทาสีขาว ฐานก่ออิฐ หลังคามุงกระเบื้องไทย และมีวิหารหลังหนึ่งเป็นไม้กระดาน เช่นเดียวกัน

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๓๐ พระองค์เจ้าหญิงกุ (ต่อมาคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนรินทรเทวี[๑]) ซึ่งคนทั้งหลายขานพระนามว่า "เจ้าครอกวัดโพธิ์" พระขนิษฐาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พร้อมด้วยกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ พระภัศดา ทรงมีพระศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างอุโบสถ วิหาร และเสนาสนะวัดทองบนขึ้นใหม่ทั้งวัด มีรายการดังนี้

วิหาร ทรงสร้างพระวิหารก่ออิฐถือปูน กว้าง ๔ วา ๒ ศอก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบริเวณวัด หันหน้าทางทิศใต้ มีประตูที่ฝาผนังหุ้มกลองด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ประตู ด้านข้างมีหน้าต่าง ด้านละ ๕ หน้าต่าง หลังคามีมุขลด ๑ ชั้น มุงกระเบื้องดินเผา ป้านลมถือปูน เพดานรอบในและรอบนอกทาสีแดง มีดาวทองลายฉลุบานประตูและ

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนรินทรเทวี คนทั้งหลายขานพระนามว่า "เจ้าครอกวัดโพธิ์" เพราะประทับที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีพระชนม์อยู่มาจนถึงรัชกาลที่ ๓ สิ้นพระชนม์เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๓๗๐ ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาพระนามพระอัฐิเป็น กรมหลวงนรินทรเทวี ทรงเป็น ต้นสกุล นรินทรกุล

หน้าต่างเป็นลายรดน้ำ เขียนลายรูปต้นมักกะลีผล บานประตูหน้าต่างเป็นภาพเขียนลายสิงห์ขบ พื้นลาดปูนขาวมีบันไดด้านหน้าและหลัง ขั้นบันไดปูด้วยศิลา

อุโบสถ กรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ทรงวางผังสร้างอุโบสถใหม่ โดยขยายให้กว้างขึ้นและย้ายสถานที่ตั้งใหม่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของวัด พระอุโบสถเดิมอยู่ด้านตะวันตกของพระวิหารปัจจุบัน ห่างไปประมาณ ๑๐ วาเศษ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ให้ย้ายมาตั้งในพื้นที่ถัดจากพระวิหารออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๐ วา ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถในปัจจุบัน

การสร้าง พระอุโบสถใหม่ ได้ทรงทำเพียงวางผัง และวางรากฐานพระอุโบสถเท่านั้น การก่อสร้างก็หยุดชะงักลง คงเป็นเพราะ กรมหมื่นนรินทรพิทักษ์สิ้นพระชนม์ลง ใน พ.ศ. ๒๓๕๕ ซึ่งตรงกับ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมัยรัชกาลที่ ๒

ครั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ทรงทราบว่าวัดนี้บูรณะแล้ว แต่ยังค้างอยู่ จึงโปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนเดชอดิศร[๑]

(ต่อมาได้เลื่อน พระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศร) เป็นแม่กองสร้างวัดที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้น ดังปรากฏข้อความในพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ ๓ ความว่า

"ฝั่งตะวันตกนั้น วัดทองธรรมชาติ วัด ๑ นั้น เดิมพระองค์เจ้าหญิงกุ และกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ บูรณะมาแต่ก่อน ครั้นทรุดโทรมไปก็โปรดพระราชทานเงินหลวงให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนเดชอดิศร เป็นแม่กองไปทำขึ้นฉลองพระเดชพระคุณที่ได้ไปอยู่ที่วังของท่าน[๒]"

และปรากฏในตำนานวัตถุสถานต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาดังนี้

"วัดทองธรรมชาติ อยู่ลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตรงวัดปทุมคงคา คือ วัดสำเพ็งข้ามเป็นวัดโบราณ กรมหลวงนรินทรเทวี และกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ ทรงปฏิสังขรณ์ ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้กรมสมเด็จพระเดชาดิศร เป็นแม่กองทรงปฏิสังขรณ์ เพราะได้ประทับอยู่ที่วังกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ คือ ที่วังบูรพาภิรมย์[๓]เดี๋ยวนี้"

---

๑. พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าชายมั่ง ทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเจ้าจอมมารดานิ่ม ประสูติเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๓๖ ทรงกำกับกรมอาลักษณ์ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๒ จนตลอดพระชนมายุ ได้กำกับกรมนาในรัชกาลที่ ๔ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๒ ทรงเป็นต้นสกุล เดชาติวงศ์

๒. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔) หน้า ๑๖๗

๓. ราชบัณฑิตยสภา, "ตำนานวัตถุสถานต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนา" ใน ตำนานวัตถุสถานต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนา และกรมสมเด็จพระศรีสุลาไลยพระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยผู้เฒ่าเล่ามา

(กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด,๒๕๓๐),หน้า ๔๑ (ราชสกุลศิริวงศ์ และราชินิกูลศิริสัมพันธ์)

เจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเดชอดิศร ทรงวางแผนผัง วัดทองธรรมชาติเสียใหม่ โดยขยายอาณาเขต ด้านเหนือตอนตะวันออก ออกไปทางเหนืออีก เพื่อให้เนื้อที่ ที่เสี้ยวเป็นอย่างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่เนื้อที่แท้ ๆ นั้นเป็น คล้ายรูปตะโพน คือสุดเขตด้านตะวันตก กว้างกว่าสุดเขต ด้านตะวันออก และส่วนกลางประมาณ ระยะตั้งแต่ กำแพงแก้ว อุปจารกุฏิ ปัจจุบันถึงที่ตั้งศาลาการเปรียญ เป็นส่วนกว้างที่สุด ประมาณ ๒ เส้น ๑๓ วาเศษ เนื้อที่ที่ขยายไปนั้น เป็นที่สวนของ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติกับเนื้อที่ว่างของ พระยาพิสณห์สมบัติบริบูรณ์ (เจ๊สัวยิ้ม แซ่เล่า) และคุณหญิงปราง เป็นต้น

เมื่อขยายพื้นที่แล้ว ทรงให้ขุดคลองเป็นเขตด้านเหนือใหม่ เอาดินมาถมคลองเดิม ซึ่งอยู่กลางพื้นที่วัดให้เป็นที่เรียบ และขุดคูขวางสกัดด้านตะวันออกเป็นเขตอุปจารวัดกับขุดคูสกัดเป็นเขตวัดด้านตะวันตกด้วย

เขตของวัดทองธรรมชาติ หรือวัดทองบนในขณะนั้นมีดังนี้

เขตวัดด้านเหนือ มีคลองขุดใหม่ จากคูเขตวัดด้านตะวันตกถึงลำแม่น้ำเจ้าพระยา ๑๑ เส้นเศษ ลึก ๖ ศอก มีส่วนกว้างไม่เท่ากัน จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกกว้าง ๕ วา ไป ๔ เส้น กว้าง ๗ วา ไปอีกประมาณ ๕-๖ เส้น และกว้าง ๘ วา ไปจนออกแม่น้ำ

ด้านตะวันออก จากปากคลองเขตด้านเหนือตลอดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงคลองเขตวัดด้านใต้

ด้านใต้ ตั้งแต่ปากคลองจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปทางทิศตะวันตก (คลองนี้เดิมไปออกคลองสาน) ถึงคูเขตวัดด้านตะวันตก (คูคลองเขตวัดด้านใต้นี้ไปสุดแค่หลังวัด และตอนหน้าวัดก็ถมทำเป็นถนนเสียนานแล้ว)

ด้านตะวันตก คือคูจากคลองเขตวัดด้านใต้ ไปจดคลองเขตวัดด้านเหนือ (ปัจจุบันคูนี้ไม่มีแล้ว)

เขตอุปจารวัด เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคลองเป็นเขต ๒ ด้าน และมีคูเป็นเขต ๒ ด้าน คือ

ด้านเหนือ คลองเขตวัดด้านเหนือ จากคูเขตวัดด้านตะวันตกไปทางตะวันออก ประมาณ ๔ เส้น ถึงคูขวางสกัดด้านตะวันออก

ด้านตะวันออก คูขวางสกัดจากคลองเขตวัดด้านเหนือไปถึงคลองเขตวัดด้านใต้

ด้านใต้ คลองเขตวัดด้านใต้ จากคูขวางสกัดด้านตะวันออกไปทางตะวันตกถึงคูเขตวัดด้านตะวันตก

ด้านตะวันตก คูเขตวัดด้านตะวันตก จากคลองเขตวัดด้านใต้ไปถึงคลองเขตวัดด้านเหนือ

เมื่อทรงวางแผนผังวัดแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนเดชอดิศรได้ทรงสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พระอุโบสถ พระอุโบสถ ตั้งในที่ซึ่งกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ ทรงวางแผนผังไว้โดยหันหน้าสู่ทิศตะวันออก ก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๑๓ วา ๒ ศอก ด้านหน้าและด้านหลังมีประตูด้านละ ๒ ประตู ผนังด้านข้างมีหน้าต่างด้านละ ๕ หน้าต่าง หลังคามุขลด ๓ ชั้น มุงกระเบื้องไทย ไม่มีช่อฟ้าใบระกา มีพาไลต่อจากด้านหน้า และด้านหลังออกไปด้านละประมาณ ๖ ศอก มีกำแพงอุปจารก่ออิฐถือปูนเป็นอันเดียวกันกับพระวิหารแต่มีกำแพงขนาดเดียวกันกั้นระหว่างพระวิหารกับพระอุโบสถมีซุ้มประตูด้านละ ๑ ประตู รวม ๔ ประตู มุมกำแพงทั้งสี่มีเจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสอง มุมละ ๑ องค์ ขนาดเท่ากันสวยงามมาก ส่วนที่กำแพงพระวิหารมีซุ้มประตู ๒ ประตู แล้วทรงสร้างกำแพงแก้วอุปจารพระอุโบสถ ห่างจากกำแพงพระอุโบสถประมาณ ๑๐ วา ตั้งขนาน กับ

กำแพงพระอุโบสถ ภายในระหว่างกำแพงพระอุโบสถกับกำแพงแก้วอุปจาร นี้ ทั้งด้านเหนือ และด้านใต้ สร้างศาลาก่ออิฐถือปูน

เป็นศาลาโถงพื้นลาดซีเมนต์หลังคามุงกระเบื้องด้านละ ๑ หลัง รวม ๒ หลัง

พระประธาน พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทองปางมารวิชัย หน้าตัก ๔ ศอก ๔ นิ้ว และมีพระอัครสาวก ซ้ายและขวา ประดิษฐานอยู่บนแท่นชุกชี และมีตู้พระไตรปิฎกด้วย

พระพุทธรูปในพระวิหาร พระพุทธรูปในพระวิหารเป็นพระพุทธ รูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย มีจำนวน ๑๐ องค์ ประดิษฐานบน แท่นชุกชี มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ๑ องค์ และมีองค์เล็กกว่าตั้งลดหลั่น ลงมาอีก ๓ แถว มีลักษณะอย่างเดียวกันทุกองค์

ศาลาการเปรียญ ศาลาการเปรียญตั้งถัดจากกุฏิแถวเหนือออกไป ทางทิศตะวันออก ห่างประมาณ ๑๐ วาเศษ ทำด้วยเครื่องไม้จริงล้วน ๆ ๗ ห้อง มีเฉลียงรอบหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดขึ้นที่เฉลียง เฉลียงละ ๒ บันได บันไดกว้าง ๓ ศอก ด้านหน้าและด้านหลัง มีประตู ด้านละ ๒ ประตู หลังคามุงกระเบื้องไทย ช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ทาสีแดง หน้าบันแกะสลักเป็นรูปเทพบุตรทรงรถ เพดานและไม้คอสองโดยรอบ เขียนภาพเรื่องเวสสันดรชาดก ฝาลูกประกนร่องตีนช้างใส่ลูกกรงรอบ รวม ๒๒ ฝา สูงจากพื้นดินถึงรอด ๓ ศอก จากพื้นถึงขื่อ ๙ ศอก กว้าง ๔ วา ๓ ศอก ยาว ๙ วา

มีศาลาเล็ก ส่วนยาวขนานกับด้านกว้างของศาลาใหญ่ ๒ หลัง ตั้งสกัดด้านหน้าและด้านหลังศาลาใหญ่ด้านละหลังทำด้วยเครื่องไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องไทย ป้านลมถือปูน หน้าบันไม้เกลี้ยงสีแดง มีฝาผนัง ๓ ด้าน สูงจากพื้นดิน ถึงรอด ๓ ศอก จากพื้นถึงขื่อ ๖ ศอก กว้าง ๒

วา ๑ ศอก ยาว ๔ วา ๓ ศอก เท่ากันทั้ง ๒ หลัง ด้านข้างเป็นหน้าศาลาหันเข้าหาศาลาใหญ่ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

ธรรมาสน์ ธรรมาสน์ประจำศาลาการเปรียญ เป็นไม้จำหลัก สร้างเป็นแบบบุษบก ๓ ชั้น ฝีมือประณีตลวดลายวิจิตรงดงามมาก

กุฏิ กุฏิสร้างเป็น ๒ แถว คือแถวเหนือและแถวใต้ มีพระอุโบสถอยู่ตรงกลาง แบ่งเป็นแถว แถวละ ๓ คณะ เท่ากัน ตั้งอยู่ตรงกัน คณะที่ ๑ ล้ำออกไปด้านหน้าพระอุโบสถ คณะที่ ๓ อยู่ตรงพระอุโบสถ

เวจกุฏี ทำด้วยเครื่องไม้จริง ตั้งอยู่สุดท้ายตะวันตกของกุฏิแถวเหนือและแถวใต้ แถวละ ๔ หลัง รวม ๘ หลัง

กำแพงอุปจารกุฏิ กำแพงแก้วก่ออิฐถือปูนห่างจากกุฏิคณะที่ ๑ ไปด้านตะวันออกประมาณ ๒ วา เป็นกำแพงอุปจารกุฏิ จากเขื่อนคลองเขตวัดด้านเหนือ ไปจดเขื่อนคลองเขตวัดด้านใต้ กำแพงนี้ยาว ๕๒ วาเศษ เว้นระยะถนนผ่าน ๔ ถนน ซึ่งยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

ฌาปนสถาน (ป่าช้า) เดิมอยู่หลังวัด และได้ย้ายไปตั้งฝังและเผาศพทางหน้าวัดฝั่งคูขวางสกัดด้านตะวันออกเลยออกไป สร้างศาลาไม้จริง ๑ หลัง เป็นศาลาโถงมุงกระเบื้องไทย สำหรับเป็นที่ฟังธรรมบำเพ็ญกุศลศพ และสร้างอาคารก่ออิฐถือปูน เครื่องบนไม้จริง ๑ หลัง หลังคามุงกระเบื้องสำหรับเทถ่ายศพ และสร้างฐานก่ออิฐถือปูน ๑ ฐาน เป็นที่เผาศพ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

ถนน สร้างถนนก่ออิฐถือปูน ๕ สาย สูงจากพื้นดิน ๘ นิ้ว เท่ากันทุกสาย

ถนนสายที่ ๑ นอกกำแพงอุปจารกุฏิจากเขื่อนคลองเขตวัดด้านเหนือขนานกับกำแพงแก้วไปจดเขื่อนคูเขตวัดด้านใต้ กว้าง ๑ วา ยาว ๕๒ วาเศษ ปลายถนนมีสะพานไม้ ข้ามคลองทั้ง ๒ คลอง

ถนนสายที่ ๒ ต้นถนนอยู่หน้าเวจกุฎีแถวเหนือ ผ่านหน้ากุฎีพาดสายที่ ๓ ไปจดคูเขตอุปจารวัดด้านตะวันออก ยาว ๕ เส้น ๙ วาเศษ กว้าง ๓ ศอก ปลายถนน มีสะพานไม้ข้ามคู บนสะพานมีศาลาเครื่องไม้จริงมุงกระเบื้องไทย ๑ หลัง ต่อจากเชิงสะพานไปตะวันออกเป็นถนนสายที่ ๒ ตอนนอก ยาว ๒ เส้น ๗ วาเศษ ปลายถนนก่ออิฐมีศาลาเครื่องไม้จริงมุงกระเบื้องอีก ๑ หลัง ต่อจากถนนอิฐไปเป็นสะพานไม้ไปจดแม่น้ำเจ้าพระยา ยาว ๑๔ วา กว้าง ๒ ศอก สูงจากพื้นดิน ๑ ศอกเศษ ปลายสะพานมีศาลาเครื่องไม้จริงอีก ๑ หลัง มุงกระเบื้อง ถนนสายที่ ๒ นี้ มีถนนเล็ก ๆ แยกขึ้นไปทางด้านเหนือเป็นหลายสาย ดังนี้

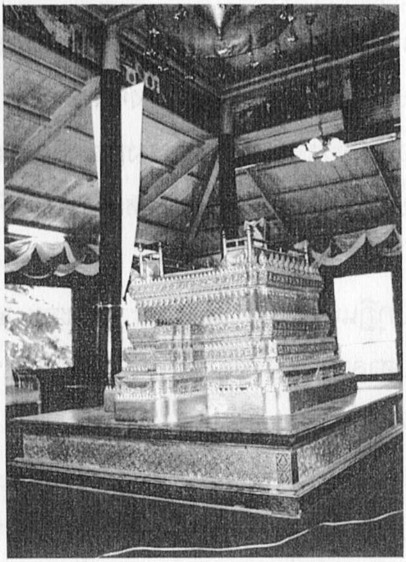
- แยกไปเวจกุฎี ๓ สาย
- แยกไปกุฎีแถวเหนือ ๓ คณะ คณะละ ๒ สาย
- แยกไปศาลาการเปรียญด้านหลังแล้วเลยไปจดเขื่อนคลองเขตวัดด้านเหนือ
- แยกไปศาลาการเปรียญด้านหน้า ยาว ๑๐ วาเศษ
- แยกไปท่าฉนวนคลองเขตวัดด้านเหนือ ยาว ๑ เส้นเศษ ที่ท่าฉนวนมีศาลาเครื่องไม้จริงมุงกระเบื้อง ๒ หลัง
- แยกไปถึงศาลาธรรมสพณ์ในป่าช้า
- แยกไปที่เผาศพ

ถนนสายที่ ๓ ต้นถนนอยู่หน้าเวจกุฎี ผ่านหน้ากุฎีแถวใต้จดถนนสายที่ ๑ ยาว ๓ เส้น ๑๑ วา ๓ ศอกมีถนนแยกขึ้นเวจกุฎี ๑ สาย แยกไปกุฎี ๓ คณะละ ๒ สาย

ถนนสายที่ ๔ จากประตูกำแพงแก้วอุปจารพระอุโบสถตรงหน้าพระอุโบสถ

ถนนสายที่ ๑ ยาว ๑ เส้น ๔ วาเศษ กว้าง ๑ วาเศษ

ถนนสายที่ ๕ คือถนนข้างศาลาการเปรียญด้านเหนือแยกไปจากถนนสายที่ ๑ ตรง ไปจดถนนสายท่าฉนวนยาว ๑ เส้น

ธรรมาสน์ในศาลาการเปรียญ

สถาปนาเป็นพระอารามหลวง

เมื่อพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนเดชอดิศร ทรงสร้างถาวรวัตถุ และเสนาสนะสงฆ์ เสร็จแล้ว เท่ากับเป็นการสร้างวัดใหม่ขึ้นทั้งวัด พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ รับวัดทองบนเป็นพระอารามหลวง พระราชทานนามว่า "วัดทองธรรมชาติราชปฏิสังขรณ์" แล้วมีพระบรมราชโองการ ให้กำหนดพิธี พระสงฆ์ขึ้นกุฏิใหม่ โปรดให้อาราธนา พระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี (สมบุรณ์ เปรียญ) กับฐานานุกรม ๒ รูปจัดขบวนเรือแห่ตามพระราชประเพณีจากวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ส่วนทางวัดทองธรรมชาติ ก็ให้อาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และฉัน เป็นงาน ๒ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายแด่ เจ้าจอมมารดานิ่ม ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเป็นเจ้าจอมมารดา ของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเดชอดิศร ผู้เป็นแม่กองปฏิสังขรณ์วัดนี้

ใน พ.ศ. ๒๓๙๐ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายแด่ เจ้าจอมมารดานิ่ม

ใน พ.ศ. ๒๓๙๓ โปรดเกล้าฯ ให้มีงานฉลองวัด เป็นการตักบาตรข้าวสาร ทรงบริจาคทาน แก่พระสงฆ์ มีมหรสพสมโภช พระราชทานผลกัลปพฤกษ์เป็นงาน ๓ วัน ๓ คืน ทรงอุทิศพระราชกุศลทั้งสิ้นในงานฉลองวัดครั้งนี้ แด่เจ้าจอมมารดานิ่มเช่นกัน

ต่อจากนั้นคงได้มีการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นครั้งคราวเรื่อยมา ในสมัยที่พระธรรมวโรดม

เป็นเจ้าอาวาส ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๐ - ๒๓๙๗ นั้น ปรากฏว่ามีผู้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินเพื่อเป็นที่ธรณีสงฆ์ คือ นายจีน ถวายที่สวน ๒ ขนัด กว้างประมาณ ๑ เส้นเศษ ยาวประมาณ ๑ เส้น ๑๕ วาเศษ เป็นที่ธรณีสงฆ์

ในสมัยพระธรรมฐิติญาณ (ใจ) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๓๙๗–๒๔๑๑) ได้ปฏิสังขรณ์สะพานข้ามคลองเขตวัดด้านเหนือและด้านใต้ทั้ง ๒ สะพาน กับได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นใหม่ ๓ องค์ ที่ลานพระวิหาร ชนิดสี่เหลี่ยม ๑ องค์ มีช่องสำหรับบรรจุหนังสือใบลานที่ไม่ใช้การแล้ว และเจดีย์ มอญอีก ๒ องค์

ใน พ.ศ. ๒๔๑๐ ได้มีการปลูกพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งได้เมล็ดพันธุ์มาจากเมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย โดยนำมาเพาะ และได้ประกอบพิธีสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ พระศรีมหาโพธิ์นี้ปลูกในลานพระวิหารด้านตะวันออก ซึ่งยังคงปรากฏอยู่จนปัจจุบันนี้

สมัยพระครูสาธุธรรมคุณาธาร (นาค) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๑๑–๒๔๒๔) ได้มีการสร้างกุฎิเครื่องไม้จริง ๓ ห้อง ๑ หลัง มุงกระเบื้อง ในคณะที่ ๑ แถวเหนือและในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ พระประเสริฐวานิช (เจ๊สัวเขียว) กับนายชมได้จัดการขุดสระน้ำ และสร้างศาลาดินที่ขอบสระมีเฉลียงรอบ ๔ ห้อง ๑ หลัง เสาใหญ่ก่ออิฐ เสาเฉลียงไม้สักมุงกระเบื้อง พื้นก่ออิฐถือปูน มีอาสน์สงฆ์ก่อเป็นศาลาสำหรับเป็นที่พักพระภิกษุสามเณรมาสรงน้ำ

สมัยพระสมุห์สินเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๒๔–๒๔๒๕) ได้มีการปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุด และมีเจ๊สัวสุ่ม ได้สร้างสะพาน

ไม้สักล้วน ยาว ๑ เส้น ๑๐ วา กว้าง ๕ ศอก และที่หัวสะพานสร้างศาลาเครื่องไม้จริง ๑ หลัง กว้าง ๕ ศอก ยาว ๖ ศอก สูงจากพื้นถึงขื่อ ๕ ศอก มุงสังกะสีอ่อน และนางสุ่น จันทรจรุง สร้างกุฏิไม้ ๓ ห้อง มุงจาก ๑ หลัง

ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ สมัยที่พระภาวนาโกศลเถระ (กลัด) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๓๔) นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ซึ่งในปีนั้นน้ำท่วมถนนในวัด ไม่สะดวกแก่การเสด็จพระราชดำเนิน จึงได้มีการปฏิสังขรณ์ถนนในวัดโดยเสริมถนนให้สูงขึ้นกว่าเดิมอีก ประมาณ ๑ ศอก ทั่วกันทุกสาย และมีผู้มีจิตศรัทธาสร้างกุฏิเพิ่มขึ้นด้วย

ในสมัยที่พระครูปลัดปานเป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๕) นั้น ท่านได้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ ที่ชำรุด และมีผู้มีจิตศรัทธาสร้างขึ้นเพิ่มเติมบ้าง

สมัยพระครูโวทานธรรมาจารย์ (จั่น) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๖) ได้มีการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุเพิ่มเติม คือ สร้างกุฏิไม้จริง ๓ หลัง มุงกระเบื้องรวม ๓ หลัง นางเปี่ยม นายพุฒ นางสาวพึ่ง สร้างถวายคนละ ๑ หลัง นายเชย สร้างกุฏิเครื่องไม้จริงมุงสังกะสี ๑ หลัง นางเนื่อง พิศาลบุตร สร้างโรงเรียนไม้ทรงปั้นหยา ๒ ชั้น มุงสังกะสีมุมคณะ ๑ ซ่อมศาลาในป่าช้า ๑ หลัง

ในสมัยนี้ พระมงคลทิพยมุนี (เช็ก) ขณะเป็นฐานานุกรมที่พระใบฎีกาของเจ้าอาวาสได้ปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่าง ๆ ดังนี้

ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ปฏิสังขรณ์ชานหน้ากุฏิที่อยู่ซึ่งชำรุดโดยซื้อไม้ซุง ๑ ต้น ราคา ๑๒๐ บาท พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ช่วยกันเลื่อยเป็นแผ่นกระดานปูพื้นชานหน้ากุฏิทั้ง ๒ หลัง ในคณะ ๔

ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ ซ่อมกุฏิที่อยู่และกุฏิติดต่อกัน ๒ หลัง ๆ ละ ๓ ห้อง เป็นเงิน ๗๐๐ บาท โดยพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดช่วยกันทำ กับได้ซ่อมกำแพงประตูและบันไดคณะ ๔ และถนนต่อจากบันไดอีก ๒ สาย เป็นเงิน ๔๐๐ บาท

ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ พระครูโวทานธรรมาจารย์ (จั่น) ได้มีหนังสือถึง พระยาวุฒิการบดี ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการว่า พระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ วัดทองธรรมชาติ ชำรุดมาก เจ้าอาวาสได้รวบรวมนิตยภัตและเงินค่ากัลปนาสงฆ์ รวมทั้งเงินที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคได้ ๑,๐๐๐ บาทเศษ แต่การซ่อมแซมต้องใช้เงิน ๒๗ ชั่ง ๑๐ ตำลึง จึงขาดเงินอยู่ ๑๕ ชั่ง ขอให้กรมขุนสมมติอมรพันธุ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ จึงพระราชทานทรัพย์จำนวน ๑๕ ชั่ง (๑,๒๐๐ บาท) เพื่อให้พระครูโวทานธรรมาจารย์เจ้าอาวาสจัดการปฏิสังขรณ์ให้ดีขึ้น โดยมีรายการปฏิสังขรณ์ดังนี้

พระอุโบสถ

- ลงรักปิดทองประดับกระจกสีหน้าบันทั้ง ๒ ข้าง
- ลงรักประดับกระจกสีช่อฟ้าใบระกา
- เปลี่ยนกระเบื้องกับตัวไม้หลังคา
- ทำปูนก่ออิฐที่ฝาผนัง
- ทำพื้นปูนซีเมนต์ลายหินอ่อนพระอุโบสถ

---

๑. สำเนาหนังสือ ที่ ๑๕๒๕ พระครูโวทานธรรมาจารย์ ถึงพระยาวุฒิการบดี ๓๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๘

- ลงรักปิดทองประดับกระจกสี และค้นทวยพระอุโบสถ ทั้ง ๒ ข้าง
- ทำซุ้มพัทธสีมาก่ออิฐโบกปูนใหม่ ๘ ซุ้ม
- ทำซุ้มประตูก่ออิฐโบกปูน ๔ ซุ้ม
- ทำบานประตูทาสี ๔ ประตู

พระวิหาร

- เปลี่ยนกระเบื้องกับตัวไม้หลังคา
- ทำปูนก่ออิฐที่ฝาผนัง
- เปลี่ยนกระเบื้องกับตัวไม้หลังคา
- ทำปูนก่ออิฐที่ฝาผนัง

ศาลาการเปรียญ

- เปลี่ยนกระเบื้องกับตัวไม้มุงหลังคาใหม่
- ลงรักประดับกระจกสีช่อฟ้าใบระกา
- ทาสีเพดานข้างใน
- เปลี่ยนหลังคากระเบื้องกับตัวไม้มุงหลังคาศาลาเฉลียงการเปรียญ ๒ หลัง

ศาลาป่าช้า

- เปลี่ยนตัวไม้หลังคามุงสังกะสีใหม่
- เปลี่ยนพื้นปูไม้สักใหม่

ขุดคลองวัด

ขุดคลองหน้าวัดกว้างประมาณ ๒ วาเศษ ยาวประมาณ ๒๔ วาเศษ

การปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ พระครูโวทานธรรมาจารย์ใช้เงินทั้งสิ้น ๗,๔๖๐.๕๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๔๔ พระใบฎีกา (เช็ก) สร้างกุฏิเครื่องไม้สักขึ้นใหม่ ๑ หลัง กว้าง ๑๐ ศอก ยาว ๓ วา มุงสังกะสี ติดต่อกับกุฏิที่อยู่เดิมในคณะ ๔ รวมเป็นเงิน ๑,๓๑๕ บาท

พ.ศ. ๒๔๔๕ พระจอนได้ออกทรัพย์ และชักชวนผู้มีจิตศรัทธาออกทุนทรัพย์ รวม ๒๔๗ บาท และได้จัดการซ่อมแซมกุฏิ ๑ หลัง ในคณะพระครู

- นางเนื่องภรรยาพระพิศาลผลพานิช (ลี่ฉาย) ได้ออกทุนทรัพย์ ๖๐๐ บาท สร้างถนนขึ้นใหม่ ๒ สาย ตรงกุฏิพระครูออกไปจดถนนเก่า และทำกำแพงขึ้นใหม่ที่หน้ากุฏิพระครู และซ่อมหอระฆังใช้งบประมาณ ๖๐๐ บาท

- นายคิดอาจารย์ได้ถวายเรือนแก่พระใบฎีกาเช็ก ๑ หลัง แต่ไม่มีฝา พระใบฎีกาเช็ก จึงได้ชักชวนผู้มีจิตศรัทธาออกทุนทรัพย์ รวม ๑,๑๓๕ บาท แล้วจัดการสร้างกุฏิ ๑ หลัง

- อุบาสิกาพึ่ง ได้บริจาคทรัพย์รวม ๓,๖๒๒ บาท ซ่อมกุฏิในคณะพระครู และสร้างขึ้นใหม่เป็นหอฉัน

- พระอาจารย์สอนได้ชักชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์รวม ๖๗๕ บาท สร้างศาลาท่าน้ำขึ้นใหม่และนางหนู ภรรยานายห้างหวั่งหลี บริจาคทรัพย์ ๒๕๐ บาท สร้างชุกชีขึ้น ๑ หลัง

---

๑. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๑๔๗๖ บาญชีวัดทองธรรมชาติ ๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๙

๒. กจช. ร.๕ สำเนาที่หนังสือที่ ๑๔๗๕ พระครูโวทานธรรมาจารย์ถึงพระยาวุฒิการบดี ราชปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๙

– พ.ศ. ๒๔๔๖ พระสมุห์แหยม ได้จัดการซ่อมแซมกุฎิคณะเหนือ เป็นเงิน ๑๗๐ บาท โดยใช้เงินกัลปนาสงฆ์ และนางเสงี่ยม ภรรยาหลวงวารีราชายุตถ์ มรรคนายกวัดทองธรรมชาติ บริจาคเงิน ๑๘๐ บาท ซ่อมแซมกุฎิ ๑ หลัง

– พระสมุห์แหยมได้บริจาคทรัพย์และชักชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ ซ่อมแซมกุฎิ ๑ หลัง เป็นเงิน ๒๗๗ บาท และหลวงวารีราชายุตถ์ได้บริจาคทรัพย์ ๑๐๕ บาท ซ่อมแซมสะพานข้ามคูหน้าวัด และซ่อมแซมระเบียงที่ชำรุด

สมัยที่พระมงคลทิพยมุนี (เช็ก) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๕๐๔) ได้ปฏิสังขรณ์วัดมีรายการต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๔๘ พระมงคลทิพยมุนี ขณะมีสมณศักดิ์ พระครูไวทานธรรมาจารย์ ได้จัดการปฏิสังขรณ์ ดังนี้

● ซ่อมแซมพระวิหารที่ชำรุด เปลี่ยนไม้เต้า ๑ ตัว โบกปูนใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องที่ชำรุดและเติมเหล็กท้าวแขนรับตัวไม้เต้า ๑ อัน รวมเป็นเงิน ๓๔ บาท โดยใช้เงินกัลปนาสงฆ์

---

๑. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๒๘๖๔ หนังสือหลวงวารีราชายุตถ์ มรรคนายกวัดทองธรรมชาติ รายงานประจำศก ๑๒๑ พระยาวุฒิการบดีศรีวิสุทธสาสนวโรประการ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ๑๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒

๒. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๓๗๓๒ หนังสือหลวงวารีราชายุตถ์ มรรคนายกวัดทองธรรมชาติ รายงานประจำศก ๑๒๒ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๓

๓. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๒๗๑๙ หนังสือหลวงวารีราชายุตถ์ มรรคนายกวัดทองธรรมชาติ รายงานประจำศก ๑๒๔ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๕

● ซ่อมกุฏิที่ชำรุดขึ้นใหม่ ๑ หลัง อยู่หมู่กลางแถวเหนือใกล้พระอุโบสถ รวมเป็นเงิน ๒๑๖ บาท ๓๒ อัฐ โดยใช้เงินกัลปนาสงฆ์ ๑๘๒ บาท อำแดงเพียน บริจาค ๓๔ บาท ๓๒ อัฐ

● ซ่อมวิหารที่ชำรุด คือตัวไม้ธรณีประตูข้างหลังผุต้องเปลี่ยนใหม่ทั้ง ๔ ประตู และซ่อมแซมปูนที่แตกร้าว เป็นเงิน ๙๘ บาท ๔๐ อัฐ

พ.ศ.๒๔๔๙ นางสินภรรยาจีนเกี๋ยม สร้างกุฏิใหม่ขึ้น ๑ หมู่ ๔ หลัง เป็นเงิน ๒,๔๒๕ บาท

พ.ศ.๒๔๕๐ ปฏิสังขรณ์พื้นพระวิหาร ปูกระเบื้องซีเมนต์ สิ้นเงิน ๓๐๖ บาท ๓๒ อัฐ

– พระครูโวทานธรรมาจารย์ พร้อมด้วยพระสอน อาจารย์บอกวิปัสนาธุระกับพระสงฆ์และสัปบุรุษ บริจาคทรัพย์ เป็นเงิน ๗๓๗ บาท ๓๒ อัฐ เพื่อสร้างกุฏิฝากระดานขึ้นใหม่ ๑ หลัง ๓ ห้อง

– พระครูโวทานธรรมาจารย์ ได้สร้างสะพานและศาลาท่าน้ำด้วยนิตยภัตและเงินเรี่ยไร รวม ๒,๒๖๔ บาท เพื่อใช้สำหรับสวดชัยมงคลคาถาถวายรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จ

---

๑. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๑๓๔๕ พระครูโวทานธรรมาจารย์ ถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ๑๗ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๕

๒. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๒๑/๘๗๙ เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร กราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมารสำเร็จราชการรักษาพระนคร ๑๐ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖

๓. กจช. ร.๕ ที่ ๙๕/๓๒๙๖ เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร กราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร สำเร็จราชการรักษาพระนคร ๑๓ กันยายน ร.ศ. ๑๒๖

๔. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๔๘๑๖ ลิขิตพระครูโวทานธรรมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ นมัสการเจ้าคุณพระทักษิณคณิศร วัดอินทาราม เจ้าคณะใต้ ๒๒ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๖

๕. กจช. ร.๕ ที่ ๑๗๖/๗๗๗๗ เจ้าพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมติอมรพันธ์ ๑๙ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖

นิวัติจากการประพาสประเทศในทวีปยุโรป โดยสร้างต่อจากสะพานเดิมไปจดริมแม่น้ำ และได้สร้างศาลาเครื่องไม้จริงคร่อมสะพาน ๑ หลัง มุงกระเบื้องเคลือบสี มีช่อฟ้าใบระกา ประดับ กระจก

เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ พระครูโวทานธรรมาจารย์ เจ้าอาวาสได้ขอพระบรมราชานุญาต ปิดทองพระประธานกับพระอัครสาวกซ้ายขวา ๓ องค์ ในพระอุโบสถ และได้ปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดภายในพระอุโบสถ เช่น เศวตฉัตร ๗ ชั้นที่กั้นพระประธาน โบกปูนฝาผนังด้านในและด้านนอก และซ่อมแซมหลังคาพระอุโบสถ ตลอดจนปฏิสังขรณ์บริเวณวิหารโบกปูนฝาผนังด้านในและด้านนอก และซ่อมแซมหลังคาพระอุโบสถ ตลอดจนปฏิสังขรณ์บริเวณวิหารโบกปูนกำแพงวิหารทั้งด้านในและด้านนอกปูกระเบื้องรอบวิหาร และก่อฐานหุ้มบริเวณพระศรีมหาโพธิ์ ต้นกระดังงาสงขลา และต้นจันทน์ และได้ปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญ รวมเป็นเงิน ๒,๘๒๓ บาท ๔ อัฐ

พ.ศ. ๒๔๕๑ ซ่อมกุฏิ ๒ หลัง คณะ ๕ สิ้นเงิน ๗๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๒ ซ่อมกุฏิ ๓ หลัง คณะ ๖ ๒ หลัง คณะ ๑ อีก ๑ หลัง สิ้นเงิน ๑,๐๐๐ บาทเศษ และในปีนี้ พระครูโวทานธรรมาจารย์ได้รับอนุญาตจากกระทรวงธรรมการ ให้จัดการปฏิสังขรณ์วัด และรื้อย้ายหอฉันกับเวจกุฎี ไปปลูกสร้างใหม่ และได้ทำกันสาดที่กุฏิหลังใหญ่ หมู่นอกกำแพงข้างใต้ ก่อปูนซีเมนต์ หุ้มต้นเสาสะพานศาลาหน้าวัด ๘ ต้น สร้างเวจกุฎี ๑ หลัง ๓ ห้อง สร้างสะพานไม้ข้ามคลองจรดข้างเหนือและข้างใต้ ๒ สะพาน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๒,๗๗๑ บาท ๙๗ สตางค์

พ.ศ. ๒๔๕๓ ซ่อมกุฏิ ๒ หลัง คณะ ๓ สิ้นเงิน ๗๐๐ บาทเศษ ทั้งนี้ได้เทคอนกรีตหุ้มตีนเสา เป็นกุฏิของเดิม ๓ หลัง

พ.ศ. ๒๔๕๔ ซ่อมกุฏิคณะ ๓ อีก ๒ หลัง หลังละ ๔ ห้อง เป็นของเดิม สิ้นเงิน ๑,๓๐๐ บาทเศษ

พ.ศ. ๒๔๕๕ ซ่อมและสร้างกุฏิคณะ ๑ และคณะ ๒ เป็นเงิน ๙,๐๐๐ บาทเศษ

พ.ศ. ๒๔๕๗ ขุดสระน้ำ สร้างหอไตรลงในสระก่อเสาปูนซีเมนต์วางคาน ตัวหอไตรตั้งอยู่บนคานมีช่อฟ้าใบระกา มุงกระเบื้องปูนซีเมนต์ นางกี และนางเหรียญ บุลสุข บริจาคเงินจ้างเหมาสร้างเป็นเงิน ๒,๔๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทางวัดได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเรี่ยไรเงินเพื่อซ่อมพระอุโบสถ โดยปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหลัง รูปทรงคงเดิม แต่เพิ่มเติมดัดแปลงใหม่เล็กน้อย ช่อฟ้าใบระกาเปลี่ยนไม้ใหม่ หน้าบันทั้ง ๒ หน้าปิดทองประดับกระจกใหม่ เขียนลายรดน้ำที่บานประตู หน้าต่างปิดทองใหม่

แต่ลายคงเป็นอย่างของเดิม ซุ้มประตูหน้าบัวหัวเสาและคันทวยปิดทองประดับกระจกใหม่ หลังบานประตูทั้งหน้าหลังซ่อมภาพเทวดาคัดลายปิดทองใหม่ ดอกไม้ร่วงที่หลังบานประตูเดิมเป็นดอกไม้สี เปลี่ยนเป็นดอกไม้ปิดทองเพิ่มดาวปิดทองขึ้นใหม่ที่ไม้เพดานที่หลังประตูหน้าต่างฐานชุกชีปิดทองประดับกระจกใหม่ ลายลูกฟักก้ามปูใต้กรอบหน้าต่าง ซึ่งเป็นของเดิมนั้นเขียนใหม่ พื้นในเดิมลาดปูน เปลี่ยนเป็นปูกระดานไม้

๑. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๔๓๘๗ ลิขิตพระครูโวทานธรรมาจารย์ถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๗

๒. กจช. ร.๕ สำเนาที่ ๔๕๙๓ ลิขิตพระครูโวทานธรรมาจารย์ ถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ๓๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘

สักแทน ฝาเชิงผนังใช้ไม้บุไว้ด้วยหัวเสาปูนที่บันไดหน้าหลัง รวม ๘ เสา ปั้นเป็นวงแหวนนพเก้า ปิดทองประดับกระจกใหม่ พื้นพาไลเดิมลาดปูน เปลี่ยนเป็นปูหินอ่อน ขั้นบันไดเป็นหินศิลาเปลี่ยน เป็นหินอ่อนทั้งหมด ซุ้มเสมา ๘ ซุ้ม ซ่อมขึ้นตามรูปเดิม กระถางต้นไม้รอบพระอุโบสถ ๘ กระถาง ซ่อมขึ้นใหม่ และได้เพิ่มเติมสายล่อฟ้าขึ้นใหม่ด้วย

การซ่อมพระอุโบสถครั้งนี้ เป็นการซ่อมครั้งใหญ่ และได้ทำการยกช่อฟ้าเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยทางวัดทองธรรมชาติได้กราบทูลอัญเชิญเสด็จ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณ-วโรรส และอาราธนาพระราชาคณะหลายรูป อาทิ เจ้าคุณพระพิมลธรรม (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นต้น งานรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ได้ดำเนินการซ่อมต่อมาโดยอาศัยพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่กับพระช่วยกันทำงาน เสียค่าแรงเป็นบางสิ่งเท่านั้น แล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๕๙ รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ๒๘,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๐ เดินสายไฟฟ้าที่พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญกุฏิทั้งหมด และที่ถนนสายที่ ๒ ไปจนถึงปลายสะพานท่าน้ำหน้าวัด ถนนสายที่ ๑ ด้านเหนือข้ามคลองไปถึงสามแยกด้านใต้ข้ามคลองไปถึงสะพานคลองวัดทองนพคุณ สิ้นเงิน ๒,๓๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๓–๒๔๖๔ ซ่อมศาลาการเปรียญครั้งใหญ่ แต่ทรวดทรงคงเดิม สิ้นเงิน ๑๕,๐๐๐ บาทเศษ

เมื่อซ่อมศาลาการเปรียญเรียบร้อยแล้ว ทางวัดจึงได้จัดการฉลองพระอุโบสถกับศาลาการเปรียญในคราวเดียวกัน

พ.ศ. ๒๔๖๗ ซ่อมวิหาร เฉพาะฐานจากพื้นถึงบัวหน้ากระดานโดยรอบ และซ่อมบันได จ้างเหมาค่าแรงและสิ่งของสิ้นเงิน ๘๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๙ ซ่อมหลังคาพระอุโบสถ เนื่องจากปูนชายกระเบื้องแตกหลายแผ่นและหลังคารั่ว เปลี่ยนเป็นผูกเหล็กเทคอนกรีตรับชายกระเบื้องทุกชั้น สิ้นเงิน ๙๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๗๑ ซ่อมสะพานหน้าวัดและสะพานด้านเหนือและด้านใต้ เพื่อเตรียมรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ใน พ.ศ. ๒๔๗๒

พ.ศ. ๒๔๗๓ สร้างเขื่อนก่ออิฐจากเชิงสะพานด้านใต้ตอนนอกออกไปจดคูขวางฝั่งในเลี้ยวไปจดถนนต้นโพธิ์ (สายที่ ๒)

ต่อมา ในสมัยพระราชพุทธิมุนี (หริง) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๕๐๕ ๒๕๒๓) ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้มีการซ่อมพระวิหาร โดยกะเทาะปูนเก่าที่ผนังออกแล้วฉาบปูนใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาซึ่งแต่เดิมเป็นกระเบื้องดินเผาให้เป็นกระเบื้องเคลือบทั้งหมด และได้สร้างพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ที่โคนต้นศรีมหาโพธิ์ ๑ องค์ หน้าตักกว้าง ประมาณ ๓ ศอกคืบ สิ้นเงิน ๘๘,๘๙๔.๗๕ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ซ่อมพระอุโบสถส่วนบนหลังคาโดยนำเอาช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ลงมาซ่อมปิดทองติดกระจกใหม่ทั้งหมด และเปลี่ยนกระเบื้องมุงใหม่ทั้งหมด โดยนายยม ตัณฑเศรษฐี ร่วมกับทายกทายิกาและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งหมด เป็นเงิน ๑๘๓,๙๔๐ บาท รวมทั้งได้สร้างสะพานและถนนเข้าวัดขึ้นใหม่ตลอดถึงหน้าพระอุโบสถ เป็นเงิน ๕๓,๙๑๕ บาท สร้างรั้วเหล็กเสริมกำแพงรอบพระอุโบสถ เป็นเงิน ๓๘,๔๗๖ บาท และได้ปรับปรุงกุฏิในคณะ ๓ จำนวน ๒ หลัง เป็นเงิน ๙๖,๐๐๐ บาท

ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ สร้างหอสวดมนต์ ๑ หลัง และกุฏิ ๒ หลัง ใน

คณะ ๑ และสร้างกุฏิ ๒ ชั้น ทรงไทยอีก ๑ หลัง ในคณะ ๕ เป็นเงิน ๑๕๓,๑๕๓ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการปรับปรุงกุฏิ ๒ ชั้น ในคณะ ๒ เป็นเงิน ๘,๒๑๕ บาท และพระสุธรรมธีรคุณ รองเจ้าอาวาสได้ปรับปรุงกุฏิในคณะ ๓ รวม ๒ หลัง และครัวอีก ๑ หลัง โดยรื้อของเก่าลงมาและปรับปรุงใหม่เป็นเงิน ๗๐,๐๐๐ บาท

การบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยปัจจุบันคือ สมัยที่ พระสุธรรมธีรคุณ (ประสิทธิ์ วรปญฺโญ) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๕๒๔-ปัจจุบัน) ได้มีการปรับปรุงเสนาสนะในส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมใหม่หลายครั้ง และแก้ไขก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ภายในวัดให้เป็นระเบียบยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ

พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถใหม่ทั้งหลัง นับแต่การปฏิสังขรณ์ ครั้งหลังสุด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นเวลาร่วม ๗๐ ปี ท่านเจ้าอาวาส ได้ใช้ทุนที่ทางวัดหามาได้โดยจิตศรัทธาของศิษยานุศิษย์ สมาชิกในตระกูลที่เคยทำนุบำรุงพระอารามในอดีต โดย เฉพาะตระกูลหวั่งหลี โดยใช้งบประมาณในการบูรณะกว่า ๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท โดยได้รื้อหลังคาทั้งหมด เปลี่ยนไม้ที่ผุเสียหายออกเปลี่ยนกระเบื้องเคลือบดินเผา เปลี่ยนช่อฟ้าใบระกาเป็นไม้สักแล้วประดับกระจก ซ่อมหน้าบัน เปลี่ยนฝ้าเพดานและปรับใหม่ทั้งร่วมนอกร่วมใน เขียนลวดลายดาวเพดานแล้วปิดทอง กะเทาะปูนฝาผนังด้านนอก ตลอดเสาพาไลด้านหน้าออกทั้งหมดแล้วฉาบปูนใหม่ ทุบซุ้มประตู หน้าต่างของเก่าที่ชำรุดเสียหาย แล้วปั้นใหม่ให้เหมือนเดิม ประดับกระจกปิดทองและเขียนลายรดน้ำบานประตูหน้าต่างใหม่ ให้เหมือนเดิม พร้อมทั้งได้บูรณะซ่อมแซมหอไตรด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๗ สร้างกุฏิคณะ ๒ ลักษณะทรงไทย ๑ ชั้น สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่ออิฐถือปูนค่าก่อสร้าง ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท และได้ปูพื้นลานพระอุโบสถใหม่ เป็นเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และในปีนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลยกช่อฟ้าพระอุโบสถด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๘ บูรณะซุ้มเสมา และลับแล โดยกะเทาะปูนเก่าออกแล้วฉาบใหม่เป็นเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๑ อนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ซึ่งมีสภาพชำรุดลบเลือนไปเพราะความชื้น โดยช่างหัตถศิลป์ของกรมศิลปากรเป็นผู้ทำการอนุรักษ์ และเขียนเพิ่มเติมให้สมบูรณ์เช่นเดิม ค่าใช้จ่ายในการนี้ทางวัดได้จ่ายสมทบกับงบประมาณของกรมศิลปากรครึ่งหนึ่ง รวมเป็นเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๒ สร้างกระถางปลูกต้นไม้ประดับรอบพระอุโบสถแบบก่ออิฐฉาบปูนตกแต่งให้มีบัวมีฐานรองเป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท และสร้างอาคารอเนกประสงค์กลางคณะ ๓ โดยย้ายกุฏิหลังเดิมถอยไปด้านหลังเป็นอาคารไทยชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ผนังก่ออิฐถือปูน บานประตูหน้าต่างติดกระจกโดยรอบ เป็นเงิน ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท และได้ซ่อมสร้างกุฏิหลังกลางคณะ ๓ ที่ย้ายถอยไปทางด้านหลัง โดยรักษาทรงเดิมไว้ เป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท และได้มีการพัฒนาวัด โดยสร้างกำแพงรอบหน้าวัด ซุ้มประตูวัด ป้ายวัดและถมดินภายในบริเวณวัด รวมทั้งปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๓๓ ซ่อมกุฏิทรงไทยรอบบริเวณคณะ ๓ รวม ๔ หลัง พร้อมทั้งทาสีใหม่ เป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๔ สร้างถนนเข้าวัด ตั้งแต่ซุ้มประตูหน้าวัดถึงบริเวณหน้าพระอุโบสถโดยเทคอนกรีตเสริมเหล็กยาวประมาณ ๒๕๐ เมตร กว้าง ๔ เมตร พร้อมทั้งวางท่อระบายน้ำจากบริเวณพระอุโบสถลงสู่ลำคลอง เป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท สร้างช่อไฟแบบแก้วเจียระไนแขวนเพดานพระอุโบสถ จำนวน ๖ ช่อ เป็นเงิน ๙๐๐,๐๐๐ บาท[๑] ช่อไฟแบบตั้ง ๒ ช่อ ตั้งที่หน้าพระประธาน เป็นเงิน ๑๑๐,๐๐๐ บาท[๒] ติดตั้งโคมไฟรอบบริเวณลานพระอุโบสถ ๘ โคม เป็นเงิน ๒๔๐,๐๐๐ บาท ปรับพื้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม และซ่อมกำแพงโรงเรียน ปรับพื้นลานวัดเป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท

---

๑. อาจารย์มหาดิลก ลิ้มนรรัตน์ พร้อมด้วยภรรยาและบุตรธิดา เป็นผู้บริจาค

๒. คุณอรุณ อุนาท และนางรัตนา แสงอรุณ ธิดาเป็นผู้บริจาค

ถาวรวัตถุและสิ่งสำคัญภายในวัด

๑. พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัด หันหน้าสู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะภายนอกเป็นอาคารทรงไทย รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบอยุธยาตอนปลาย ตัวอาคารมีขนาดความยาว ๕ ห้อง กว้าง ๓ ห้อง มีหน้าต่างด้านละ ๕ บาน ประตูพระอุโบสถด้านหน้าและด้านหลังมีด้านละ ๒ บาน บานประตูหน้าต่างด้านนอกลงรักเขียนลายทอง มีลักษณะเป็นกลับ ๒ ชั้น ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนที่หาดูได้ยาก ซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นซุ้มเรือนแก้ว มีบันแถลง ๒ ชั้นประดับลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจก ชั้นในเป็นบานไม้ ด้านนอกเขียนลายลดน้ำ ฐานอาคารตกท้องช้างเล็กน้อย เป็นฐานสิงห์ และฐานบัวด้านหน้าและด้านหลังมีมุขลดยื่นออกมาทั้ง ๒ ด้านฐานมุขลดเป็นฐานบัว มีบันไดขึ้นลงด้านข้างทั้ง ๒ ด้าน เชิงพนักมุขลดเป็นกำแพงก่อทึบหนา กั้นระหว่างเสาสี่เหลี่ยมลบมุมขนาดใหญ่ บนพนักมุขด้านหน้ามีอาคาร มีรูปศิลาจีน ๒ รูป เป็นรูปบุคคลแต่งกายแบบขุนนางจีนสมัยโบราณ นั่งบนเก้าอี้แบบจีนมีพนักพิง ขาทั้งสองเหยียบหลังสิงห์โตข้างละตัว หัวเสาบันไดปั้นเป็นรูปแหวนนพเก้าปิดทองประดับกระจกสี หลังคาทรงจั่วมีลด ๑ ชั้น ปีกนกลาดลงอีกด้านละ ๒ ตับ เครื่องหลังคาประกอบด้วยหน้าบัน ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ประดับด้วยกระจกสีทองและสีน้ำเงิน หน้าบันเป็นไม้สลักเป็นเทพนมประกอบ

ลายก้านขด ถัดแผงแรกคอสองลงมาทั้งทางด้านหน้าและด้านหลังเป็นตับหลังคามุขลดลาดลงอย่างพาไล มุงด้วยกระเบื้องดินเผาเคลือบ มีคันทวยไม้แกะสลักติดกับผนังด้านนอก ช่วยรับน้ำหนักชายคาพื้นอาคารปูด้วยแผ่นหินอ่อน

เสมารอบพระอุโบสถเป็นเสมาสสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อยู่ภายในซุ้มเสมารูปกูบตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมยอดซุ้มเป็นบัว ๒ ชั้น ใบเสมาทำด้วยหินแกรนิต ฐานเสมากว้าง ๑๖ เซนติเมตร สูง ๕๗ เซนติเมตร ซุ้มใบเสมาตั้งเป็นแนวรอบพระอุโบสถสลับกับกระถางต้นไม้ซึ่งก่อด้วยอิฐถือปูนทรงกลม พื้นรอบโบสถ์ภายในกำแพงแก้วปูด้วยอิฐเรียงแถวสลับรูปฟันปลาอย่างสวยงาม

กำแพงแก้วก่ออิฐถือปูนทาน้ำปูนขาว สูงประมาณ ๑.๕ เมตร ถัดขึ้นไปทำเป็นรั้วเหล็กดัดมุมกำแพงแก้วทั้งสี่เป็นเสาหัวเม็ดทรงมัน มีประตูทางเข้าทั้ง ๔ ด้าน ด้านละ ๑ ทาง ประตูทำเป็นซุ้มแบบรัชกาลที่ ๔ มีอิทธิพลศิลปะตะวันตก เฉพาะประตูด้านข้างทั้งซ้ายและขวา มีลับแลขนาดใหญ่ ตั้งขวางช่องทางเข้า ด้วยจุดประสงค์ให้ผู้ที่ยังแต่งกายไม่เรียบร้อยหรือผู้ที่ยังไม่พร้อมจะเข้ามาภายในกำแพงแก้ว อันถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ได้สำรวจตัวเองหรือแต่งกายให้เรียบร้อยรัดกุมเสียก่อน ที่มุมภายในกำแพงแก้วทั้ง ๔ มุม มีเจดีย์ย่อมุมยี่สิบ องค์เจดีย์ทาสีเหลืองตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมลบมุมสีขาว มีกำแพงเตี้ย ๆ กั้นเป็นเขตชั้นนอกของบริเวณพระอุโบสถอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะภายในอาคารเป็นห้องโถง ไม่มีเสารับเครื่องบน เป็นอาคารแบบผนังรับน้ำหนัก เพดานทาสีแดง ปิดทองฉลุลายดอกไม้พื้นปูด้วยหินอ่อนตลอดถึงเชิงผนัง สูงจากพื้นประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ที่ผนังทั้ง ๔ ด้านมีภาพจิตรกรรมเรื่องพระพุทธประวัติ เทพชุมนุม ไตรภูมิ

และภาพเรือนไทย หลังบานประตูหน้าต่างเป็นภาพเทพทวารบาลผนังบานแผละประตูหน้าต่างเป็นลายกระบวนจีน

๒. พระประธานในพระอุโบสถ

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทองปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒.๑๐ เมตร สูงประมาณ ๒.๗๐ เมตร พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏิยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นเขี้ยวตะขาบ ปลายนิ้วพระหัตถ์ยาวเสมอกันทั้ง ๔ นิ้ว องค์พระประธานประทับนั่งบนฐานชุกชีสูง ๒ ชั้น ชั้นแรกเป็นฐานหินอ่อน ชั้นบนเป็นฐานปูนปั้นลงรักปิดทองประดับกระจกสี ตรงกลางฐานชั้นบนมีผ้าทิพย์นาครองรับองค์พระประธานบนฐานชั้นแรกเป็นที่ประดิษฐานพระอัครสาวก ๒ องค์ และเป็นที่ตั้งเครื่องบูชาพระพุทธรูป พระประธานองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้พระราชทานพระนามว่า **"พระพุทธชินชาติ มาศ-ธรรมคุณ"**

๓. พระวิหาร

พระวิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระอุโบสถ ตัวอาคารตั้งขวางกับตัวพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศใต้เป็นวิหารแบบสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทั่ว ๆ ไป เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ความยาว ขนาด ๕ ห้อง กว้าง ๒ ห้อง มีหน้าต่างด้านข้างด้านละ ๕ บาน และที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าและด้านหลัง มีประตูด้านละ ๒ บาน

ฐานอาคารอ่อนโค้ง เป็นฐานสิงห์และฐานบัว มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าและด้านหลังด้านละ ๒ ทาง เครื่องบนเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบจีนคือ ไม่มีช่อฟ้าใบระกาและหางหงส์เป็นคตินิยมอย่างจีนซึ่งแพร่

หลายในสมัยรัชกาลที่ ๓ หลังคาซ้อนเป็นแบบหน้าบันชั้นลด ๑ ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ป้านลมทำด้วยปูน หน้าบันประดับปูนปั้นลวดลายดอกพุดตานใบเทศและลายกนกเครือเถา เพดานทั้งด้านในและด้านนอกทาด้วยสีแดง ประดับด้วยการปิดทองฉลุลายดาว หน้าบานประตูและหน้าต่างเป็นลายรดน้ำรูปต้นมักกะลีผล หลังบานประตูหน้าต่างเป็นภาพเขียนลายสิงห์

ภายในพระวิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปั้นลงรักปิดทองปางมารวิชัย จำนวน ๑๐ องค์ มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นประธาน ๑ องค์ ตั้งอยู่บนฐานชุกชี ประดิษฐานร่วมกับพระพุทธรูปองค์เล็กกว่า ตั้งลดหลั่นลงมาอีก ๓ แถว มีลักษณะอย่างเดียวกันทุกองค์

๔. หอไตร

หอไตรตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถ ตัวอาคารเป็นไม้ทั้งหลัง ตั้งอยู่ในสระน้ำรูปสี่เหลี่ยม หน้าบันจำหลักลายไม้เทพนมเป็นฝีมือเก่า แต่ปัจจุบันได้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่

๕. หอระฆัง

หอระฆังเป็นแบบใหม่สร้างเป็น ๓ ชั้น รูปร่างคล้ายป้อมฝรั่ง ชั้นที่ ๑ ประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนระฆังอยู่ชั้นล่าง

๖. ธรรมาสน์

ธรรมาสน์เป็นธรรมาสน์ไม้ สร้างเป็นแบบบุษบก ๓ ชั้น ฝีมือละเอียดประณีตลวดลายวิจิตรงดงามมาก มีประวัติเล่าว่าเป็นบุษบกที่ประทับในพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศในรัชกาลที่ ๕ และได้ถวายเป็นเครื่องสังเค็ดในงานพระเมรุพระศพ

๗. หมู่กุฏิสงฆ์

กุฏิสงฆ์มีทั้งหมด ๓๒ หลัง คืออยู่ทางทิศเหนือ ๒๔ หลัง และทิศใต้ ๘ หลัง

๘. ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญตั้งถัดกุฏิแถวออกไปทางทิศตะวันออก ห่างประมาณ ๑๐ วาเศษ ทำด้วยเครื่องไม้จริงล้วน ๆ ๗ ห้องทั้งเฉลียง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบันไดขึ้นที่เฉลียง ๆ ละ ๒ บันได บันไดกว้าง ๓ ศอก ด้านหน้าและด้านหลังมีประตูด้านละ ๒ ประตู หลังคามุงกระเบื้องไทย ช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ทาสีแดง หน้าบรรณเป็นไม้เกลี้ยงทาสีแดง เพดานและไม้อุดที่คอสองโดยรอบเขียนภาพเรื่องเวสสันดรชาดกฝาลูกประกบร่องตีนช้างใส่ลูกกรงรอบ รวม ๒๒ ฝา สูงแต่พื้นดินถึงรอด ๓ ศอก จากพื้นถึงขื่อ ๙ ศอก กว้าง ๔ วา ๓ ศอก ยาว ๙ วา

มีศาลาเล็ก ส่วนยาวขนานกับด้านกว้างของศาลาใหญ่ ๒ หลัง ตั้งขวางด้านหน้า และด้านหลังศาลาใหญ่ด้านละหลังทำด้วยเครื่องไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องไทย ป้านลมถือปูนหน้าบรรณไม้เกลี้ยงทาสีแดง มีฝาพนัก ๓ ด้าน สูงจากพื้นดินถึงรอด ๓ ศอก จากพื้นถึงขื่อ ๖ ศอก กว้าง ๒ วา ๑ ศอก ยาว ๔ วา ๓ ศอก เท่ากับทั้ง ๒ หลัง ด้านข้างเป็นหน้าศอกหันเข้าหอศาลาใหญ่

ลำดับและประวัติ
เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

ก่อนหน้าที่วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร จะได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงนั้นมีเจ้าอาวาสกี่รูปไม่ปรากฏหลักฐาน แต่หลังจากสถาปนาเป็นพระอารามหลวงแล้ว จึงมีหลักฐานเกี่ยวกับเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) องค์ปฐมเจ้าอาวาส

พ.ศ.๒๓๙๐–๒๓๙๗

เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) วัดราชบุรณะ นามเดิม สมบุรณ์ เป็นเจ้าอาวาสวัดรูปแรกหลังจากที่สถาปนาเป็นพระอารามหลวงแล้ว เกิดวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีขาล จุลศักราช ๑๑๕๖ พ.ศ. ๒๓๓๗ ในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ และได้อุปสมบทและเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ ณ วัดราชบุรณะมาแต่ต้น แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมเมื่อปีมะโรง พ.ศ.๒๓๖๔ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๓ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่ง ได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๔ ประโยค ถึงปีมะแม พ.ศ.๒๓๙๐ ทรงตั้งเป็นพระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้อาราธนาไปครองวัดทองธรรมชาติ อยู่ ๑ ปี ถึงปีวอก พ.ศ. ๒๓๙๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่ พระสุวรรณวิมล

ถึงรัชกาลที่ ๔ ปีกุน พ.ศ.๒๓๙๔ ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์พระสุวรรณวิมล เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ พระเทพกระวี คงอยู่ที่วัดทองธรรมชาติ มีสำเนาประกาศตั้งดังนี้

ให้เลื่อน พระสุวรรณวิมล ขึ้นเป็น พระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก ตรีปิฎกปรีชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร พระอารามหลวง

มีนิตยภัต ๔ ตำลึง ๒ บาท มีฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ ประครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิไชย ๑ รวม ๔ รูป

ตั้งแต่วันศุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีกุน ตรีศก พุทธสาสนกาล ๒๓๙๔

ถึงปีขาล พ.ศ.๒๓๙๗ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นตำแหน่งเจ้าคณะรองคณะใต้ ที่ พระธรรมอุดม แล้วโปรดให้อาราธนากลับมาครองวัดราชบุรณะตามเดิม

ตำแหน่งที่ พระธรรมวโรดม นั้น เดิมเป็น พระธรรมโคดม มาในรัชกาลที่ ๑ ทรงพระราชดำริว่า นามนี้พ้องกับพระนามของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงโปรดให้เปลี่ยนเป็น พระธรรมอุดม ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงแก้ไขเป็น พระธรรมวโรดม โดยทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อน พระเทพกระวี (สมบุรณ์) ขึ้นเป็น พระธรรมวโรดม เป็นรูปแรก โปรดให้อาราธนากลับมาครองวัดราชบุรณะ มีสำเนาประกาศตั้งดังนี้

ใบกำกับหิรัญบัตร

ให้เลื่อนพระเทพกระวี ขึ้นเป็น พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต ทักษิณทิศคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดราชบุรณาวาศวรวิหาร พระอารามหลวง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด	มีนิตยภัต ๒ ตำลึง	๑	
พระครูวินัยธร		๑	
พระครูวินัยธรรม		๑	
พระครูสัทธวิมล		๑	
พระครูมงคลวิลาศ		๑	
พระครูสังฆรักขิต		๑	
พระครูสมุห์		๑	
พระครูใบฎีกา		๑	รวม ๘ รูป

ตั้งแต่ ณ วันพุธ เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีขาลฉศก พุทธสาสนกาล ๒๓๙๗

ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๑๕ ปีวอก โปรดให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่ สมเด็จพระวันรัตน์ นับเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ รูปที่ ๑๑ ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ และโปรดให้ อาราธนามาครองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) ถึงมรณภาพเมื่อวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๒ ค่ำ ปีชวด พ.ศ.๒๔๑๙ ในรัชกาลที่ ๕ สิริอายุได้ ๘๓ ปี

๒. พระธรรมฐิติญาณ (ใจ)

พ.ศ. ๒๓๙๗-๒๔๑๑

พระธรรมฐิติญาณ นามเดิม ใจ ขณะดำรงตำแหน่ง มีสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูศรีสุทธิราชวิจิตร ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมฐิติญาณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ ประมาณ ๑๕ ปี ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดมหรรณพาราม

๓. พระครูสาธุธรรมคุณาธาร (นาค)

พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๒๔

ไม่ทราบประวัติ ทราบแต่เพียงว่าดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๔๑๑ แล้วมรณภาพ ใน พ.ศ.๒๔๒๔

๔. พระสมุห์สิน

พ.ศ. ๒๔๒๔-๒๔๒๕

พระสมุห์สิน เคยเป็นฐานานุกรมของพระครูสาธุธรรมคุณาธาร (นาค) เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ถึง พ.ศ.๒๔๒๕ ก็ได้กราบทูลลาสิกขา

๕. พระภาวนาโกศลเถระ (กลัด)

พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๓๔

พระภาวนาโกศลเถระ นามเดิม กลัด พระอาจารย์กลัดได้ปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๕ หลังจากผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ลาสิกขา ใน พ.ศ. ๒๔๒๖ จึงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูสาธุธรรมคุณาธาร ตำแหน่งเจ้าอาวาส และได้รับพระกรุณาโปรด

เกล้า ฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่ พระภาวนาโกศลเถระ ใน พ.ศ.๒๔๓๐

๖. พระปลัดปาน

พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๕

พระปลัดปาน เคยเป็นฐานานุกรมของพระภาวนาโกศลเถระ (กลัด) ได้เป็นเจ้าอาวาส ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ จน พ.ศ. ๒๔๓๕ ก็ถึงแก่มรณภาพ

๗. พระครูโวทานธรรมาจารย์ (จั่น)[๑]

พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๖

พระครูโวทานธรรมาจารย์ นามเดิม จั่น เคยเป็นฐานานุกรมของพระภาวนาโกศลเถระ (กลัด) ได้เป็นผู้รักษาวัดสืบต่อจากพระปลัดปาน ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูโวทานธรรมาจารย์ ตำแหน่งเจ้าอาวาส และถึงแก่มรณภาพใน พ.ศ. ๒๔๔๖

๘. พระมงคลทิพยมุนี (เซ็ก)

พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๕๐๔

พระมงคลทิพยมุนี นามเดิม เซ็ก ใน พ.ศ.๒๔๔๗ พระใบฎีกาเซ็กได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูโวทานธรรมาจารย์ และตราตั้งเป็นเจ้าอาวาส

---

๑. เจ้าอาวาสรูปนี้ ได้ยกที่ดินอันเป็นที่นาตั้งอยู่ ณ คลองหลวงแพ่ง อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา ถวายเป็นที่ธรณีสงฆ์วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร มีเนื้อที่ ๘๐ ไร่เศษ

ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระวิสุทธิสมาจาร

พระมงคลทิพยมุนี เป็นผู้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลวัดทองธรรมชาติขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ และเป็นโรงเรียนประชาบาลของวัดทองธรรมชาติมาจนถึง วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงยกให้เป็นของทางราชการ

ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ พระวิสุทธิสมาจาร ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระวิสุทธิสังวรเถระ

ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ พระวิสุทธิสังวรเถระ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นราชที่ พระมงคลทิพยมุนี

ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นเสมอพระราชาคณะชั้นเทพ และใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ก็ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมในราชทินนามเดิม

๙. พระราชพุทธิมุนี (หริ่ง อินฺทสโร ป.ธ.๕)

พ.ศ. ๒๕๐๕–๒๕๒๓

พระราชพุทธิมุนี นามเดิม หริ่ง เดิมที ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ที่ พระครูธรรมานุศาสน์ ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระสุวรรณเมธี ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราช-พุทธิมุนี

๑๐. พระเทพสุวรรณมุนี (ประสิทธิ์ วรปญฺโญ–ป.ธ.๖)

พ.ศ. ๒๕๒๔–ปัจจุบัน

พระเทพสุวรรณมุนี ฉายา วรปญฺโญ อายุ ๗๘ ปี พรรษา ๕๖ น.ธ.เอก ป.ธ.๖ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

นามเดิม ประสิทธิ์ ปรางค์ทอง เกิดเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นบุตรนายหงษ์ และนางพร้อม ปรางค์ทอง ภูมิลำเนาเดิมบ้านตำบลปากท่อ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนประชาบาลวัดปากท่อ เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๘

พระเทพสุวรรณมุนี เริ่มบรรพชาเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ วัดทองเพลง ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี โดยมีพระอุปัชฌาย์ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุทฺธสรมหาเถร) วัดอนงคาราม และอุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ที่วัดปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยมีพระราชธรรมเสนานี (สุภทฺทเถร) เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมเอก และเปรียญ ๖ ประโยค จากสำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นเจ้าคณะ ๓ วัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ และเป็นกรรมการสภาบริหารคณะสงฆ์จังหวัดธนบุรี แผนกปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบลราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นเจ้าคณะตำบลราษฎร์บูรณะ และเป็นผู้รักการแทนเจ้าอาวาสวัดทองเพลง อำเภอคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเจ้าคณะอำเภอราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นพระอุปัชฌาย์ และเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดทุ่งครุ อำเภอราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอคลองสาน และปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ เนื่องจากเจ้าอาวาสชราภาพ

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นเจ้าคณะเขตราษฎร์บูรณะและผู้รักษาการแทนเจ้าคณะเขตคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสารอด เขตราษฎร์บูรณะ

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับการปรับเปลี่ยนจากเจ้าคณะเขตราษฎร์บูรณะเป็นเจ้าคณะเขตคลองสาน

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก ที่ พระครูธรรมา-นุศาสก์

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นพิเศษในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระสุธรรมธีรคุณ

พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชสุธรรมาภรณ์

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพสุวรรณมุนี

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดทองธรรมชาติ

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกบาลี

พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๓๑ ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะภาคต่าง ๆ ให้เป็นผู้นำข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สนามสอบจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัด

การศึกษา ขนบธรรมเนียม และการสาธารณสงเคราะห์ของวัด

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสอนทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี แผนกธรรมสอน น.ธ.ตรี,โท,เอก แผนกบาลีสอนตั้งแต่ไวยากรณ์ ถึงชั้นประโยค ป.ธ.๘ และมีโรงเรียนวัดทองธรรมชาติซึ่งเป็นโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร แต่ทางวัดให้การสนับสนุน

วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร มีการทำอุโบสถสังฆกรรม (สวดปาฏิโมกข์) ตลอดปี มีพระภิกษุสวดพระปาฏิโมกข์ได้จำนวน ๘ รูป และมีการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น ตลอดปี มีการอบรมพระภิกษุสามเณร หลังจากทำวัตรสวดมนต์ นอกจากนั้น มีระเบียบการปกครองวัด โดยแบ่งออกเป็น ๖ คณะ มีเจ้าคณะเป็นผู้รับผิดชอบและขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส มีกติกาวัดในการรับพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด กติกาสำหรับเจ้าคณะผู้อยู่ในคณะ การทำวัตรสวดมนต์ การทำอุโบสถสังฆกรรม และระเบียบของสำนักเรียนสำหรับนักเรียน

นอกจากนั้น ทางวัดได้ช่วยเหลือชุมชน ด้านการศาสนาแก่นักเรียนในโรงเรียนวัดทองธรรมชาติ และเจ้าอาวาสได้เป็นวิทยากรอบรมจริยธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนแสดงธรรมอบรมข้าราชการในสถานที่ราชการ ทหาร ตำรวจ และพลเรือนหลายแห่ง และได้แสดงธรรมทางสถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียง และมีการประกอบพิธีตามวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ตลอดจนร่วมมือกับทางคณะสงฆ์และทางราชการ โดยส่งพระภิกษุไปสอนตามสถานที่ที่ขอมา ตลอดจนอบรมประชาชนและนักเรียนให้ปฏิบัติตามคุณธรรม ๔ ประการ ตามพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน

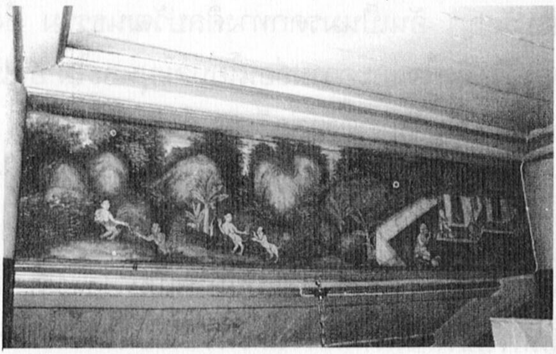
การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

แม้วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ซึ่งไม่อยู่ในข่ายพระอารามที่พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง แต่ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์เรื่อยมา เท่าที่ปรากฏหลักฐาน คือ

ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทองธรรมชาติ

ใน วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทองธรรมชาติ

ใน วันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดทองธรรมชาติ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลยกช่อฟ้าพระอุโบสถด้วย

จิตรกรรมฝาผนังในศาลาการเปรียญ

จำนวนพระภิกษุสามเณรจำพรรษา
ณ วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร พ.ศ.๒๕๔๔

พระภิกษุ	๔๕	รูป
สามเณร	๓๐	รูป
รวมพระภิกษุสามเณร จำนวน	๗๕	รูป

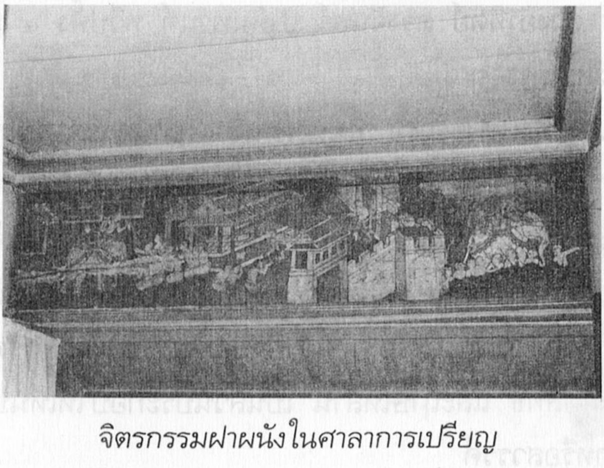
จิตรกรรมฝาผนัง
ภายในพระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

จิตรกรรมฝาผนัง คือ ภาพเขียนบนฝาผนังพระอุโบสถ วิหาร หรืออาคารอื่น ๆ ซึ่งเป็นศิลปะอันประณีตวิจิตรทำให้อาคารสถานที่นั้นสวยงาม อันเป็นเครื่องน้อมนำให้เกิดความคิดที่ดี จิตใจอันงดงาม และสงบเยือกเย็น การสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังในอดีตผู้สร้างได้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด และปรัชญา อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะของชีวิตจิตใจและความอ่อนโยนละมุนละไม อันเป็นลักษณะประจำชาติ ที่ตกทอดสืบกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จิตรกรรมไทย มีลักษณะคล้ายจิตรกรรมในกลุ่มประเทศแถบเอเชียใต้ เช่น อินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว ฯลฯ จิตรกรรมในประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ มีลักษณะเป็นภาพเขียนสีแบบภาพเป็น ๒ มิติ ใช้สีสวยงาม และการตัดเส้นทำให้ภาพมีน้ำหนัก และความอ่อนไหว มีการปิดทองในส่วนที่สำคัญ เพื่อเห็นความงดงามแวววาว และจัดวางองค์ประกอบภาพ

เล่าเรื่องต่อเนื่องกันโดยลำดับรูปแบบของตัวภาพบุคคล มักมีขนาดเล็ก มีลายละเอียด ที่ประณีตวิจิตร ภาพอาคาร และคนสามัญ มักสะท้อนให้เห็นลักษณะที่เคยปรากฏอยู่จริงในยุคสมัยนั้น ๆ จึงทำให้จิตรกรรมฝาผนังมิได้มีคุณค่าเพียงความงดงาม วัฒนธรรม และวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักฐานของคนและสิ่งต่าง ๆ ในอดีตด้วย

จิตรกรรมฝาผนังที่วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร เป็นจิตรกรรมที่มีลักษณะอย่างจิตรกรรมไทยประเพณี การจัดภาพลงบนฝาผนังทั้ง ๔ ด้าน เป็นไปตามแบบแผนและระเบียบที่นิยมกันในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ ที่ฝาผนังหุ้มกลองด้านหน้า เป็นภาพพระพุทธประวัติตอนมารผจญ ด้านหลังเป็นภาพไตรภูมิ หรือพระพุทธประวัติตอนเสด็จจากดาวดึงส์ ฝาผนังด้านข้างตอนขอบบนเป็นภาพวิทยาธร ต่อลงมาเป็นภาพเทพชุมนุมเรียงเป็นแถวตลอดความยาวของผนัง และซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ในแนวตั้งของพื้นที่ฝาผนัง ลงมาจนถึงช่วงล่างซึ่งเป็นห้องภาพระหว่างประตูหน้าต่างที่นิยมเขียนภาพเรื่องพระพุทธประวัติหรือชาดก

จิตรกรรมฝาผนังในศาลาการเปรียญ

เรื่องของจิตรกรรมฝาผนัง
ภายในพระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

๑. **เรื่องพระพุทธประวัติ** ที่ห้องภาพระหว่างประตูหน้าต่าง จิตรกรรมแสดงเรื่องตั้งแต่อภิเษกพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายาไปจนถึงพระพุทธเจ้าปรินิพพาน แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ และการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ สถูปต่าง ๆ ๘๔,๐๐๐ แห่ง ใน พ.ศ. ๒๑๘ ซึ่งเป็นการพรรณนาเรื่องพระพุทธประวัติจากปฐมสมโพธิกถา ออกมาเป็นภาพเขียนที่มีความละเอียดลึกซึ้ง

๒. **เรื่องไตรภูมิ** ที่ผนังหุ้มกลองด้านหลังพระอุโบสถ เป็นภาพแสดงเรื่องเกี่ยวกับภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ซึ่งประกอบด้วยสวรรค์ชั้นต่าง ๆ วิมาน และสุทัศนนคร จักรวาล เขาสัตตบริภัณฑ์ นทีสีสันธร ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ป่าหิมพานต์ ทวีปทั้ง ๔ มหาสมุทร และนรกภูมิขุมต่าง ๆ

๓. **เรื่องเทพชุมนุม** ที่ผนังด้านข้าง เหนือระดับหน้าต่าง เป็นภาพเทพจำนวนมาก ประทับนั่งพับเพียบประคองอัญชลี หันพระพักตร์ไปทางพระประธาน แสดงการเสด็จมาเฝ้าถวายสักการะพระพุทธเจ้า

๔. **เรื่องวิทยาธร** คนธรรพ์ นักสิทธิ์ ฤาษี ที่ขอบผนังด้านข้างตอนบน เป็นภาพเห็นอยู่ไกล ๆ คล้ายกับอยู่สุดขอบฟ้า บรรดาวิทยาธร คนธรรพ์ นักสิทธิ์ และฤาษีเหล่านี้ เป็นส่วนประกอบให้เห็นบรรยากาศของฟากฟ้าหรือสวรรค์

๕. เรื่องกาล หรือเกียรติมุข ที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าระหว่างช่องประตู เรื่องเกี่ยวกับตัวกาล ซึ่งเป็นหน้ายักษ์แยกเขี้ยว ปากแสยะ ไม่มีขากรรไกรล่าง (คล้ายหน้าราหู) มีตำนานว่าเป็นยักษ์หิวที่กินตัวเองจนหมดเหลือแต่หน้า ซึ่งต่อมามีผู้อุปมากาล ให้เป็นดั่งกาลเวลา ที่กินตัวเองหมดไป

๖. ภาพคอนนก ที่ผนังบานแผละหน้าต่าง มีภาพคอนนกและนกเลี้ยงต่าง ๆ ที่สวยงาม และมีเสียงไพเราะ และรูปเครื่องประดับคอนนกที่ประดับตกแต่งอย่างวิจิตร

๗. เรื่องทวารบาล ที่หลังบานประตูหน้าต่าง เป็นเทพทวารบาล ผู้รักษาประตูหน้าต่างพระอุโบสถ เป็นเครื่องหมายให้เห็นการพิทักษ์รักษาป้องกันภัยให้แก่สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพบูชา ภาพทวารบาลยืนแท่นประคองอัญชลี มีลักษณะที่สง่างาม และนอบน้อมคารวะต่อสถานที่และองค์พระประธาน เป็นภาพที่ประดับให้งดงาม และมีความหมายที่เทิดทูนบูชาพระพุทธศาสนา

จิตรกรรมทั้งหมดดังกล่าวนี้ มีพื้นที่ ๓๘๔.๒๔ ตารางเมตร (ไม่รวมพื้นที่ภาพหลังบานประตูหน้าต่าง)

การลำดับภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ภายในพระอุโบสถวัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

จิตรกรรมเรื่องพุทธประวัติ ที่ผนังระหว่างช่องประตูหน้าต่าง มีภาพตอนต่าง ๆ เรียงลำดับต่อเนื่องกัน โดยเริ่มภาพแรกที่ห้องภาพตรงมุมผนังด้านหลังทางซ้ายพระประธานแล้ววนมาทางด้านหน้า กลับไปทางผนังด้านขวาพระประธาน เวียนเป็นทักษิณาวรรต ไปบรรจบกันที่ตอนเริ่มต้น

ภาพเรื่องพระพุทธประวัติตอนต่าง ๆ มีโดยลำดับ ดังนี้

ห้องภาพที่ ๑ (มุมผนังด้านหลังทางซ้ายพระประธาน) มีความสำคัญ ๒ กลุ่ม คือเป็นภาพตอนพระราชพิธีอภิเษกสมรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา และภาพพระอินทร์ทูลอาราธนาท้าวสันตดุสิตเทวราช ให้เสด็จมาจุติในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายา

ห้องภาพที่ ๒ มีภาพสำคัญ ๒ กลุ่ม คือ ภาพพระนางสิริมหามายา เสด็จไปยังกรุงเทวทหะ เมื่อเสด็จถึงลุมพินีวัน ได้ทรงมีพระประสูติกาลเจ้าชายสิทธัตถะ ณ ใต้ต้นสาละมีพระอินทร์ทูนพานอัญเชิญพระโพธิสัตว์และพระพรหมกั้นฉัตรถวาย กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพตอนพยากรณ์พระพุทธลักษณะ ซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ขึ้นไปประทับบนชฎาของกาฬเทวิลดาบส ได้ถวายการพยากรณ์ว่า จะได้ทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ห้องภาพที่ ๓ มีภาพ ๔ กลุ่ม คือ ภาพพระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าชายสิทธัตถะและพระนางพิมพา กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพเจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จประพาสอุทยาน ได้ทรงพบเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คน

เจ็บ คนตาย และสมณะ ซึ่งกลุ่มภาพนี้ได้แทรกเรื่องอสุภกรรมฐานไว้ด้วย ทอดพระเนตรพระนางพิมพาและราหุล ก่อนเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ กลุ่มที่ ๔ ภาพตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์

ห้องภาพที่ ๔ มีภาพ ๗ กลุ่ม คือ ภาพตอนทรงตัดพระเมาลี มีพระอินทร์เสด็จมาอัญเชิญพระเกศธาตุไปประดิษฐานในพระจุฬามณีบนดาวดึงส์ กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพพระมหาบุรุษทรงเพศบรรพชิต กลุ่มที่ ๓ ภาพตอนทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา มีพระปัญจวัคคีย์เฝ้าอุปัฏฐาก กลุ่มที่ ๔ เป็นภาพตอนทรงสดับเสียงพิณทิพย์แห่งพระอินทร์ แล้วทรงพิจารณาเห็นแจ้งแห่งมัชฌิมปฏิบัติ กลุ่มที่ ๕ เป็นตอนนางสุชาดากวนข้าวมธุปายาส กลุ่มที่ ๖ นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส และกลุ่มที่ ๗ พระมหาบุรุษเสวยข้าวมธุปายาส แล้วทรงลอยถาดทองไปสู่ปราสาทกาฬนาคราช

ห้องภาพที่ ๕ มีภาพ ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นภาพโสตถิยพราหมณ์ ถวายหญ้าคา ๘ กำ แก่พระมหาบุรุษ กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับบนบัลลังก์ มีซุ้มเรือนแก้ว และเหล่าเทพกำลังฟ้อนรำยินดีที่พระพุทธองค์ทรงชนะมาร กลุ่มที่ ๓ เป็นภาพธิดาพญามารทั้ง ๓ ร่ายรำล่อลวงพระพุทธเจ้าแล้วพ่ายแพ้ไป กลุ่มที่ ๔ เป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับริมสระมุจรินทร์ กลุ่มที่ ๕ เป็นภาพตอนนายตปุสสะ และนายภัลลิกะ ถวายสตูก้อนสตูผงแก่พระพุทธเจ้า

ห้องภาพที่ ๖ มีภาพ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นภาพท้าวสหัมบดีพรหม และพรหม ทั้งหลายทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้แสดงธรรมโปรดสัตว์โลกทั้งปวง กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพเทพและสัตว์ทั้งหลายเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

ห้องภาพที่ ๗ ห้องภาพระหว่างประตูด้านหน้า ใต้ห้องภาพมารผจญ ซึ่งเป็นภาพใหญ่เต็มฝาผนังช่วงบน เป็นภาพตอนโทณพราหมณ์แบ่ง

พระบรมสารีริกธาตุให้แก่มัลลกษัตริย์ ทั้งหลาย และมีพระอินทร์เสด็จมาอัญเชิญพระทันตธาตุ ซึ่งโทณพราหมณ์ซ่อนไว้ในมวยผมไปประดิษฐาน ณ พระจุฬามณีเจดีย์

ห้องภาพที่ ๘ ห้องภาพนี้มี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นภาพพระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ มีทวยเทพเป็นจำนวนมากมาสดับพระธรรมเทศนาด้วย กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าทรงโปรดชฎิลดาบส

ห้องภาพที่ ๙ มีภาพ ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระประยูรญาติศักยวงศ์ และทรงแสดงปาฏิหาริย์ลอยขึ้นเหนือเศียรแห่งมวลกษัตรย์ทั้งปวง กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระพุทธบิดา และพระนางมหาประชาบดี กลุ่มที่ ๓ เป็นภาพตอนเสด็จโปรดพระนางพิมพาและพระราหุล กลุ่มที่ ๔ เป็นภาพตอนพระราหุลบรรพชาเป็นโลกุตรทายัชสืบสกุลในพระพุทธวงศ์ประเพณี

ห้องภาพที่ ๑๐ มีภาพ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นตอนพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระพุทธมารดา ณ ดาวดึงส์ มีทวยเทพเฝ้าสดับพระธรรมเทศนาเป็นจำนวนมาก กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์ และทรงกระทำโลกวิวรณปาฏิหาริย์ ให้สวรรค์ มนุษย์ และนรก ได้เห็นกันโดยทั่วทั้งสิ้น มิได้มีที่ปิดบังทั้งหมื่นโลกธาตุ

ห้องภาพที่ ๑๑ มีภาพ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าประชวร ประทับไสยาสน์บนพระแท่นมีสุภัททปริพาชกขอเข้าเฝ้า ขอบรรพชาเป็นปัจฉิมสาวก กลุ่มที่ ๒ เป็นภาพพระมหากัสสปกำลังเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นเสด็จปรินิพพานแล้ว และมีการมหรสพบูชาในพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

ห้องภาพที่ ๑๒ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าแสดงธรรมแก่กษัตริย์ทั้งปวง

ห้องภาพที่ ๑๓ เป็นภาพธาตุอันตรธานซึ่งเป็นเหตุการณ์หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ๒๑๘ พรรษา พระเจ้าอโศกมหาราชทรงแจกพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐาน ณ มหาสถูป ๘๔,๐๐๐ องค์ ทั่วชมพูทวีป เพื่อเผยแพร่และบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้สถิตสถาพร ในการพิธีพระยาวสวัสดีมาร จะมาขัดขวางทำลายพิธี พระเจ้าอโศกมหาราช จึงได้นิมนต์พระอุปคุตต์เถระปราบพระยาวสวัสดีมาร โดยนำซากสุนัขพันคอพระยามารแล้วมัดไว้กับภูเขา เมื่อเสร็จการพิธีฉลองพระมหาสถูปแล้ว พระยามารอธิษฐานขอตรัสรู้เป็นพระอนาคตพุทธเจ้า พระอุปคุตต์เถระจึงขอให้พระยามารแสดงรูปพระพุทธเจ้า และสาวกให้ได้เฝ้าพระบารมี พระยามารจึงจำแลงเป็นพระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวก ตามความประสงค์ของพระอุปคุตต์เถระ

ห้องภาพที่ ๑๔ ซึ่งเป็นห้องภาพระหว่างประตูด้านหลังพระอุโบสถ เป็นภาพหมู่เรือน แบบต่าง ๆ มีเรือนไทยแฝดสามหลัง บ้านตึก บ้านจีน สันนิษฐานว่าเป็นด้านหน้าของวังบูรพา มีผู้คนสัญจรไปมา เป็นลักษณะของภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสังคมของคนในรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง ได้ความรู้ต่าง ๆ คือ

คุณค่าทางด้านศาสนา จิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ เป็นภาพเรื่องพระพุทธประวัติเริ่มตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้าประสูติ จนถึงหลังการปรินิพพาน ๒๑๘ ปี ภาพทุกตอนแสดงเรื่องตามพระพุทธประวัติอย่างละเอียด และนอกจากภาพจะแสดงเรื่องพระพุทธประวัติแล้วยังแทรกความหมายที่เป็น

ปรัชญาและพระธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งล้วนแต่เป็นอมตะทั้งสิ้น ภาพเหล่านั้น จึงมีคุณค่าทางศาสนาทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเจริญศรัทธาอย่างสูง

คุณค่าทางศิลปกรรมและสุนทรียศาสตร์ สิ่งที่สะดุดตาอย่างยิ่งคือ วรรณของจิตรกรรมที่สดใส และมีพลังของสีแดงที่แรงกล้า ขับให้สีทองคำเปลวสุกเป็นประกายแวววาวงดงามมาก นอกจากนั้น จิตรกรรมแห่งนี้ ยังแสดงรูปแบบ องค์ประกอบ และเทคนิคจิตรกรรมไทยประเพณีที่ให้ความรู้อย่างมากด้วย

คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ภาพในองค์ประกอบของจิตรกรรมฝาผนังย่อมประกอบด้วยภาพอาคาร บุคคล และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งภาพเหล่านั้นมักแสดงลักษณะของผู้คน สิ่งของ และเหตุการณ์ ในยุคที่สร้างจิตรกรรมนี้ไว้ด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้ น. ณ ปากน้ำ ได้เขียนไว้ในหนังสือศิลปไทยตามวัดตอนหนึ่งว่า

"สิ่งที่ควรชมเชยเป็นพิเศษ คือ ภาพเขียนผนังด้านหน้าและด้านหลัง เบื้องล่างซึ่งขนาดใหญ่พิเศษ ผนังหน้าเขียนรูปเมืองเต็มทั้งเมือง ประกอบด้วยปราสาทราชวังและบ้านเมืองแออัด มีกำแพงและคูเมืองล้อมรอบ ภาพบ้านเมืองและผู้คนแสดงภารกิจต่าง ๆ แปลกกว่าปัจจุบัน นับว่าเป็นประโยชน์แก่นักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดียิ่งนัก ที่คูเมืองด้านหน้าเขียนรูปสาวไทย สาวมอญ และสาวจีน ตรงชานกำแพงเห็นขบวนแห่ของขุนนางผู้ใหญ่ ซึ่งเพิ่งออกมาจากการเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ตัวขุนนางนั้นกำลังเดิน มีบริวารกางกลดให้ และแวดล้อมด้วยทหารถือหอกดาบนำหน้าตามขบวนคับคั่ง

มุมหนึ่งของกำแพง ดูเหมือนจะเป็นท่าเรือจ้าง ชายผู้ดีกำลังนั่งหย่อนอารมณ์สูบยาอยู่บนเขื่อนไม้ พรั่งพร้อมด้วยบ่าวไพร่นั่งหมอบรับใช้อยู่ใกล้ ๆ ชายผู้ดีนั้นไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าลาย โจงกระเบนและผ้าคาดเอว บ่าวก็แต่งกายคล้ายกัน มีแตกต่างกันบ้างตรงที่ชายผู้ดีตัดผมทรงหลักแจว คือ โกนส่วนล่างเสียเรียบ และไว้ผมเป็นกระจุกบนกระหม่อมสั้น ๆ ส่วนไพร่คนใช้นั้นไว้ผมยาว ประเพณีการไม่สวมเสื้ออันเป็นพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ นั้น จะเห็นได้จากภาพเขียนแห่งนี้อย่างชัดเจน แต่ก็มีชายบางคนสวมเสื้อบ้าง บ้างก็เอาผ้าพาดไหล่ ได้สังเกตภาพเขียนสมัยอยุธยาและสมัยรัชกาลที่ ๑ กับที่ ๒ แล้ว ส่วนมากก็สวมเสื้อทั้งนั้น แม้ภาพเขียนขึ้นนี้แสดงขบวนพญาเดินเลียบกำแพงเมือง บรรดาไพร่พลที่ถืออาวุธล้วนสวมเสื้อแต่งกายเต็มยศทุกคนไม่มีเว้น แม้เหล่าทหารประจำตามประตูกำแพงและป้อมก็สวมเสื้อและเครื่องแบบด้วยเช่นกัน

ภาพผนังด้านหลังพระประธาน ชั้นล่างเขียนรูปคฤหาสน์ขุนนางจีนดูกว้างขวางราวกับวังมีรั้วรอบขอบชิดก่อกำแพงตามคติจีน และปลูกเก๋งจีนคู่กับเรือนไทยสามหลังแฝดแยกกันเป็นส่วนสัด มีหอนั่ง ศาลาราย โอ่อ่าเหลือประมาณ นับว่าเป็นภาพอันมีค่าอย่างยิ่งทางประวัติศาสตร์ นอกกำแพงคฤหาสน์ขุนนางจีนติดกับถนนนั้น ชาวจีนปลูกร้านค้าเป็นห้องแถวเรียงรายขายหมูเห็ดเป็ดไก่ บางห้องนายกัลบกจีนกำลังโกนผมชายจีน ซึ่งต่างก็ไว้หางเปียด้วยกันทั้งคู่ ตรงหน้าถังหรือหน้าร้านช่วงหนึ่งหนุ่มจีนกำลังชั่งของ มีสาวไทยภรรยานั่งอยู่หน้าร้านสวมเสื้อ และห่มสไบเฉียงเรียบร้อย กำลังขายเต้าหู้ที่ถนนปูด้วยแผ่นอิฐ ผู้คนกำลังเดินจ่ายตลาด สาวผู้ดีนุ่งผ้าลายดอกดวงเดินกางร่ม ส่วนนางบริวารนุ่งห่มผ้าพื้นเดินตามหลัง เจ้าหนุ่มคนหนึ่งขี่ม้าเหยาะย่างอย่างสง่าผ่าเผยไปตามถนน ผ่านฝูงวัวที่กำลังเล็ม

หญ้าอยู่ข้างทางที่ท่าจะเป็นนายโคบาลละกระมัง ภาพชีวิตแบบนี้นับว่าน่าดูน่าชมอย่างยิ่ง ไม่ซ้ำกับที่ไหน ๆ

วรรณิภา ณ สงขลา
กรรมการทำพจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

---

๑. น. ณ ปากน้ำ, ศิลปไทยตามวัด (พระนคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๑๗๐–๑๗๓

ลำดับนามเจ้าอาวาส

๑.	พระธรรมวโรดม (สมเด็จพระวันรัต สมบุญ วัดพระเชตุพน)	พ.ศ. ๒๓๙๐-๒๓๙๗
๒.	พระธรรมฐิติญาณ (ใจ)	พ.ศ. ๒๓๙๗-๒๔๑๑
๓.	พระครูสาธุธรรมคุณาธาร (นาค)	พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๒๔
๔.	พระสมุห์สิน[๑]	พ.ศ. ๒๔๒๔-๒๔๒๕
๕.	พระภาวนาโกศลเถระ (กลัด)	พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๓๔
๖.	พระปลัดปาน	พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๕
๗.	พระครูโวทานธรรมาจารย์ (จั่น)	พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๖
๘.	พระมงคลทิพย์มุนี (เช็ก)	พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๕๐๔
๙.	พระราชพุทธิมุนี (หริ่ง ป.ธ.๕)	พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๒๓
๑๐.	พระเทพสุวรรณมุนี[๒] (ประสิทธิ์ วรปญฺโญ ป.ธ.๖)	พ.ศ. ๒๕๒๔-ปัจจุบัน

๑. พระสมุห์สิน เป็นเพียงผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสต่อมาขอลาสิกขา ไม่นับว่าเป็นเจ้าอาวาส

๒. พระเทพสุวรรณมุนี คงเป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ ๙

กฎระเบียบของวัด

ระเบียบในการรับพระภิกษุสามเณรต่างวัด

สำหรับสามเณร

๑. ต้องได้สวดมนต์เจ็ดตำนานเป็นอย่างต่ำ โดยถือสวดมนต์ฉบับหลวงเป็นหนังสือที่คณะกรรมการทดสอบการทดสอบ ใช้วิธีว่าปากเปล่าให้ฟัง

๒. ต้องมีวิทยฐานะจบประถมบริบูรณ์เป็นอย่างต่ำ ทางปริยัติธรรมไม่จำกัด

๓. ต้องมีผู้ที่วัดเชื่อถือรับรองเป็นหนังสือ ตามแบบที่วัดออกให้

๔. ต้องมีใบสมัครในการที่จะมาอยู่วัดทองธรรมชาติ ตามแบบที่วัดออกให้

๕. ที่อยู่ ต้องติดต่อหาเอง โดยทำความตกลงกับเจ้าคณะ และผู้ที่ตนจะมาอาศัยอยู่

สำหรับพระภิกษุ

๑. ต้องได้สวดมนต์สิบสองตำนานเป็นอย่างต่ำ โดยถือสวดมนต์ฉบับหลวงเป็นหนังสือที่คณะกรรมการทดสอบการทดสอบ ใช้วิธีว่าปากเปล่าให้ฟัง

๒. ผู้มีวิทยฐานะทางปริยัติธรรมต่ำกว่าประโยค ป.ธ. ๖ ต้องมีอายุไม่เกิน ๒๕ ปี

๓. ต้องมีผู้ที่วัดเชื่อถือรับรองเป็นหนังสือ ตามแบบที่วัดออกให้

๔. ต้องมีใบสมัครในการที่จะมาอยู่วัดทองธรรมชาติ ตามแบบที่วัดออกให้

๕. ที่อยู่ ต้องติดต่อหาเอง โดยทำความตกลงกับเจ้าคณะ และผู้ที่ตนจะมาอาศัยอยู่ สำหรับผู้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุสามเณรนวกะชั่วคราวเพียงหนึ่งพรรษา ไม่อยู่ในระเบียบนี้ แต่ถ้าจะอยู่ต่อไปเป็นประจำอีก ต้องถือปฏิบัติตามระเบียบนี้ ผู้ที่ถูกนิคคหะกรรมต้องปัพพาชนียกรรมออกจากวัดทองธรรมชาติไปแล้ว ย่อมไม่มีสิทธิอันทางวัดจะพึงรับรองให้กลับมาอยู่ได้อีก ฯ

ระเบียบนี้ให้ไว้ ณ วันที่ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

(พระสุธรรมธีรคุณ)

รองเจ้าอาวาส ทำการแทน

เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

กติกา
หน้าที่เจ้าคณะ

๑. เจ้าคณะต้องคอยตรวจตรา ทำบัญชีพระภิกษุสามเณรศิษย์วัดและคนอาศัย ผู้อยู่ในปกครองของตนไว้ให้เรียบร้อย และต้องรู้ความเป็นไปของบรรดาผู้ซึ่งอยู่ในปกครองของตนดี เมื่อเจ้าอาวาสต้องการทราบอาจชี้แจงได้ ฯ

๒. เมื่อมีผู้มาอยู่ใหม่ หรือผู้ที่อยู่แล้วย้าย ต้องแจ้งแก่ผู้รักษาบัญชีสำมะโนครัวของวัดให้ทราบทุกคราวไป ฯ

๓. ต้องเอาใจใส่ตรวจตราเสนาสนะภัณฑ์ของสงฆ์ในคณะของตน ให้สะอาดเรียบร้อย อย่าให้กระจัดกระจายเสียหาย และให้เสนาสนะภัณฑ์ของสงฆ์อยู่ในที่เดิมด้วย

๔. ต้องหมั่นสอดส่องความเป็นไปของผู้อยู่ในคณะของตน แนะนำ และตักเตือน ให้ปฏิบัติชอบตามพระธรรม วินัย กฎ ระเบียบ ของคณะสงฆ์และของวัด โดยเคร่งครัด ฯ

๕. มีอำนาจอนุญาตให้ผู้อยู่ในคณะของตน ลาไปแรมคืนที่อื่นได้ไม่เกิน ๓ คืน ถ้าเกินกว่านั้น ให้ไปลาเจ้าอาวาส ฯ

๖. มีอำนาจรับอาคันตุกะผู้มาพักอาศัยในคณะของตนได้ไม่เกิน ๗ วัน ต่อ ๑ เดือน ถ้าเกินกว่านั้นให้ไปขออนุญาตเจ้าอาวาส ฯ

๗. จะรับผู้มาอยู่ในปกครองของตนได้ ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสแล้ว ฯ

๘. เมื่อเห็นไม่สมควร จะไม่รับผู้ที่มาขออยู่ในคณะของตนก็ได้ หรือผู้ที่อยู่แล้ว เมื่อเห็นไม่สมควรจะให้อยู่ในคณะของตน จะให้ย้ายออกไปจากคณะของตนก็ได้ ทั้งนี้เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสแล้วเมื่อผู้ถูกให้ย้ายรับทราบแล้ว ต้องออกไปจากคณะนั้นภายใน ๑๕ วัน ฯ

๙. เมื่อเจ้าคณะจะไปแรมคืนที่อื่นตั้งแต่ ๑ คืนขึ้นไป ต้องอาปุจฉาเจ้าอาวาสหรือผู้ทำการแทนเจ้าอาวาสและต้องมอบหมายหน้าที่เจ้าคณะให้พระภิกษุที่เห็นควรในคณะของตนทำการแทน ถ้าในคณะของตนไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในวัดที่เห็นสมควรก็ได้ ถ้าไปแล้วกลับไม่ทันในวันนั้น จำต้องแรมคืน เมื่อกลับมาแล้วต้องแจ้งให้เจ้าอาวาสทราบ ฯ

๑๐. เจ้าคณะละเลย ละเมิด หรือทำการเป็นผลเสียหายร้ายแรง ในหน้าที่ของตนเหล่านี้ แม้แต่ข้อใดข้อหนึ่ง มีโทษต้องนิคคหะ ๓ สถาน คือ ตำหนิโทษ ภาคทัณฑ์ ให้ออกจากหน้าที่ ตามแต่เจ้าอาวาสจะพิจารณาเห็นสมควร ฯ

กติกาตั้งไว้ ณ วันที่ เดือน พุทธศักราช ๒๕๒๐

(พระสุธรรมธีรคุณ)

รองเจ้าอาวาส ทำการแทน

เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

กติกา
หน้าที่ผู้อยู่ในคณะ

๑. ต้องเชื่อฟังคำตักเตือน แนะนำ ของเจ้าคณะของตน ในสิ่งที่ชอบที่ควร ฯ

๒. สามเณร หรือคฤหัสถ์ ต้องอยู่ในความปกครองของภิกษุ จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ฯ

๓. ต้องเอาใจใส่ดูแลเสนาสนะและเสนาสนะภัณฑ์ของสงฆ์ให้สะอาดเรียบร้อย อย่าให้เสียหาย เมื่อย้ายจากเสนาสนะเดิมไปอยู่เสนาสนะอื่น ห้ามนำเสนาสนะภัณฑ์ของสงฆ์ไปจากคณะเดิม เว้นแต่ในคณะเดียวกัน ในเมื่อเจ้าคณะอนุมัติแล้ว หรือต่างคณะเมื่อมีความจำเป็นในเมื่อเจ้าอาวาสอนุมัติแล้วเท่านั้น ฯ

๔. จะไปที่อื่นจากวัด ถ้าไม่แรมคืน ต้องอาปุจฉาภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในคณะของตน หรือถ้าภิกษุไม่มี ให้แจ้งแก่สามเณรในคณะนั้น หรือแม้สามเณรก็ไม่มี ให้อาปุจฉาภิกษุใกล้เคียง ผู้มีกิจจำเป็นต้องออกไปนอกวัดเป็นประจำ ให้อาปุจฉาเจ้าคณะกับเจ้าอาวาสเป็นหนังสือแจ้งรายละเอียดในการไป ฯ

๕. จะไปแรมคืนที่ไหนไม่เกิน ๓ คืน ต้องอาปุจฉาเจ้าคณะของตน ถ้าเจ้าคณะไม่มีหรือไม่อยู่ ให้ไปอาปุจฉาเจ้าอาวาสหรือผู้ทำการแทนเจ้าคณะของตน ถ้าเกิน ๓ คืน ต้องอาปุจฉาเจ้าอาวาส ในกรณีรีบด่วนจะอาปุจฉาเจ้าอาวาสไม่สะดวกหรือไม่ทัน ก็ให้อาปุจฉาเป็นหนังสือ

แจ้งวันไปและกลับ และเหตุที่ไปให้ทราบไว้ ฯ คฤหัสถ์ให้ลาผู้ปกครองของตนโดยเฉพาะได้ ฯ เมื่อกลับแล้วต้องแจ้งให้ทราบอีกตามแต่กรณี ฯ

๖. มีอาคันตุกะมาพักอาศัยที่เสนาสนะของตน ตั้งแต่ ๑ คืนขึ้นไป ต้องแจ้งให้เจ้าคณะทราบและต้องรับผิดชอบในผู้ที่ตนให้พักอาศัยนั้น ฯ

๗. จะรับใครไว้ในความปกครองของตน หรือผู้อยู่ในความปกครองของตนย้ายไปอยู่นอกปกครอง ต้องแจ้งให้เจ้าคณะของตนทราบ ฯ

๘. ต้องสอดส่อง แนะนำ ตักเตือน ผู้อยู่ในความปกครองของตน ให้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย กฎ กติกา ระเบียบ ของคณะสงฆ์และของวัดอย่างเคร่งครัดฯ

๙. อยู่คณะไหน ต้องอยู่ในความปกครองของเจ้าคณะนั้น เมื่อย้ายไปอยู่คณะอื่น ต้องแจ้งให้เจ้าคณะของตนทราบ และได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเสียก่อน ฯ สามเณรหรือคฤหัสถ์ รับปกครองผู้อื่นไม่ได้ ฯ

๑๐. อาพาธมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือจากเจ้าคณะหรือเจ้าอาวาสได้ตามสมควร ฯ

๑๑. ผู้ละเลย หรือละเมิดหน้าที่ของตน แม้ข้อใดข้อหนึ่ง จะต้องได้รับนิคคหกรรมจากเจ้าคณะหรือเจ้าอาวาสตามแต่กรณี ฯ นิคคหกรรมในกติกานี้ คือ ตำหนิโทษ ทัณฑกรรม บัพพาชนียกรรม ฯ

กติกาตั้งไว้ ณ วันที่ เดือน พุทธศักราช ๒๕๒๐

(พระสุธรรมธีรคุณ)

รองเจ้าอาวาส ทำการแทน

เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

ใบสมัครขอเข้าอยู่วัดทองธรรมชาติ

ที่............/ ....

เขียนที่..

วันที่.........เดือน.....................พ.ศ............

ข้าพเจ้า..ฉายา..............................

นามสกุล.......................อายุ..........ปี พรรษา..........ปัจจุบันวิทยฐานะ

น.ธ..............สามัญศึกษา.............................อยู่วัด.........................

ตำบล.....................อำเภอ..........................จังหวัด.........................

เกิดที่บ้านเลขที่ หรือ หมู่ที่............ตำบล.................................

อำเภอ.........................จังหวัด..........................เมื่อวันที่...............

เดือน.....................พ.ศ.............................ตรงกับวัน ฯ ค่ำ ปี...............

นามบิดา..........................นามมารดา.........................เชื้อชาติ..............

สัญชาติ.....................

บรรพชาเมื่ออายุ........ปี วันที่......เดือน..............พ.ศ..........

ณ วัด......................ตำบล....................อำเภอ.....................

จังหวัด.......................

โดยมี..............................วัด..................................เป็นอุปัชฌาย์

อุปสมบทเมื่ออายุ........ปี วันที่..........เดือน.............พ.ศ......

ณ วัด........................ตำบล...................อำเภอ......................

จังหวัด.......................

โดยมี............................วัด................................เป็นอุปัชฌาย์

ประวัติการศึกษาปริยัติธรรม...

....

....

ข้าพเจ้าขอสมัคร เพื่ออยู่วัดทองธรรมชาติ ซึ่งมี.......................
เป็นเจ้าอาวาส

โดยถวายคำปฏิญญา ดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้าไม่เคยต้องอธิกรณ์ถูกนิคคหกรรม ในวัตถุอันน่ารังเกียจทางพระวินัย

ข้าพเจ้าไม่เคยต้องปัพพาชนียกรรม

ข้าพเจ้าไม่เคยมีความเสียหายฐานเป็นคนเสพยาเสพติดให้โทษ ต้องถูกจำขังฐานเป็นอันธพาล เป็นผู้ร้ายสำคัญ หรือมีโรคติดต่ออันน่ารังเกียจ

ข้าพเจ้าจะเคารพเชื่อฟัง และประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย กฎระเบียบแบบแผนของวัดทองธรรมชาติ และของคณะสงฆ์ตลอดไป

ถ้าปรากฏว่าคำปฏิญญานี้ไม่เป็นความจริง หรือข้าพเจ้าละเมิดปฏิญญานี้ แม้แต่ข้อใดข้อหนึ่งก็ดี ข้าพเจ้ารับโทษตามแต่ท่านเจ้าอาวาสจะพิจารณาเห็นควรทุกประการ.

(ลงชื่อ)....................................ผู้สมัคร.

ใบรับรองผู้สมัครขออยู่

ที่......................

เขียนที่..

วันที่.........เดือน...................พ.ศ..............

ข้าพเจ้า................................ฉายา...........................อายุ.........

พรรษา............นามสกุล.........................อาชีพ.........................ตำแหน่ง

หน้าที่...........................

อยู่วัด หรือ บ้านเลขที่..................ตำบล..............................

อำเภอ...............................จังหวัด............................เกี่ยวข้องกับผู้

สมัครโดยเป็น........................ขอถวายคำรับรองปฏิญญาของผู้สมัครไว้

แก่.................................เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ ดังนี้

๑. ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ตามรายการคำปฏิญญาในใบสมัครของ

....ข้างต้นนั้น เป็นความจริงทุกประการ

๒. ถ้าปรากฏภายหลังว่า ตามรายการคำปฏิญญาในใบสมัครของ

....

มิเป็นความจริงตามที่ข้าพเจ้ารับรองไว้ หรือเมื่อ............................

ได้อยู่แล้ว มิได้ปฏิบัติตามคำปฏิญญาด้วยประการใด ๆ ข้าพเจ้าขอรับ

ผิดชอบทุกประการ

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความข้างต้นนี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(ลงชื่อ)..ผู้รับรอง

(ลงชื่อ)...พยาน

(ลงชื่อ)..พยาน

คณะกรรมการผู้มีชื่อข้างท้ายนี้ ได้ทำการสอบทานสวดมนต์...

ของ...................................แล้ว เห็นว่าเธอมีความทรงจำได้แม่นยำ.....................................

จึงลงมติให้เธอเป็นอันสอบทานสวดมนต์.............................ได้ตามระเบียบที่วางไว้

(ลงชื่อ)...กรรมการผู้สอบทาน

(ลงชื่อ)...กรรมการผู้สอบทาน

(ลงชื่อ)...กรรมการผู้สอบทาน

(ลงชื่อ)...กรรมการผู้สอบทาน

(ลงชื่อ)...กรรมการผู้สอบทาน

น.ล. ๑

ที่............/......... วัดทองธรรมชาติ เขตคลองสาน กทม.

วันที่........เดือน............พ.ศ............

เรื่อง ขอลาออกไปนอกวัดด้วยกิจประจำ

เรียน เจ้าอาวาสวัดทองธรรมชาติ

ด้วยกระผม................................ฉายา.........................อายุ.......
พรรษา.......วิทยฐานะ น.ธ............ป.ธ.............อยู่คณะ............
วัดทองธรรมชาติ ตำบล คลองสาน กทม.

มีความจำเป็นต้องออกไปนอกวัดเป็นประจำ เพื่อ....................
ณ สถานที่........................ตำบล......................อำเภอ................
จังหวัด.................มีกำหนดเวลาออกจากวัด.........น. กลับ.............น.
เดือนละ............วัน ในงวดหกเดือนที่.............ตั้งแต่วันที่.........
เดือน....................พ.ศ.........ถึงวันที่.........เดือน................พ.ศ...........

ฉะนั้น จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตลาเพื่อกิจประจำ สุดแต่จะพิจารณาเห็นสมควร

เรียนมาด้วยความเคารพ

(ลงลายมือชื่อ)..................................ผู้ขออนุญาตลา

คณะสงฆ์–อุบาสกอุบาสิกา วัดสุวรรณ และ
คุณสนอง เตชะภาณุรักษ์

พิมพ์เป็นมุทิตาสักการะ

พิมพ์ที่ บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์ จำกัด
โทร. ๐๒ - ๔๓๗๒๙๔๗ , ๐๒ - ๘๖๒๔๑๓๗-๙

ประวัติ วัดทองธรรมชาติ วรวิหาร

วัดทองธรรมชาติวรวิหาร